

Poštnina plačana v gotovini

VESTNIK

SOCIALNEGA VARSTVA SRS

št.1

Letnik VIII.1969

VSEBINA

	Stran
Teodor STOJŠIN: Možnosti za pravno ureditev prostovoljne dejavnosti na področju socialnega varstva	3
Nada SANCIN: Naloge sodišča pri izrekanju in izvrševanju vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva	10
Tone BREJC: Prispevek k problematiki prostitucije	17
Marija-Jana POTOČNIK: Analiza o skrbniškem varstvu	27
Janko PERAT: Mesto starih staršev v družini	36
Lucija IVIČ: Priprava obsojenk na odpust iz kazenskega popelj-ševalnega zavoda	41
Korak proč od avtoritativizma (oblastnosti) New Society, 20/2-1969	47

1001198

224/1969

MOŽNOSTI ZA PRAVNO UREDITEV PROSTOVOLJNE
DEJAVNOSTI NA PODROČJU SOCIALNEGA VARTVA

V zadnjih letih se je večkrat razpravljalo o možnostih za angažiranje prostovoljcev na raznih področjih socialnega varstva. Zlasti upravni organi za socialno varstvo bi želeli imeti prostovoljne sodelavce, ki bi lahko izvrševali določene naloge in obenem prevzemali ustrezne oblike skrbi za razne kategorije občanov. V mnogih državah se je prostovoljna dejavnost že uveljavila na mnogih področjih. Pri nas pa se še niso izoblikovali povsem jasni koncepti o prostovoljnem delu, videti pa je, da se v zadnjem času resno razmišlja o tem, kako vključiti prostovoljce v delo na raznih področjih socialnega varstva. Pri tem bo treba rešiti mnoga odprta vprašanja, kot so npr. organizacijska, strokovna, finančna in pravna, kajti prostovoljne organizacije in osebe, ki se bodo ukvarjale s prostovoljnimi delom, morajo imeti do neke mere opredeljen status.

V večini držav, kjer se je prostovoljno delo že uveljavilo, prevladuje stališče, da je potrebno pravne urediti vsa pomembna vprašanja o tej dejavnosti. Takšna stališča so se uveljavila tudi v konkretni praksi teh držav. Vendar sta značaj in vsebina pravnih predpisov o prostovoljnem delu svojevrstna. Ena od važnejših značilnosti je ta, da ne vsebujejo togih in strogih določb, kot jih vpr. imajo nekateri zakoni, ki uravnava pomembna družbena razmerja. Tudi sankcij je v teh predpisih malo. Največkrat gre za organizacijske ali materialno-pravne predpise, ki določajo pristojnosti in nekatera druga važnejša vprašanja.

V tem sestavku bomo zasledovali dva osnovna smotra. Prvi je ugotovitev in obrazložitev obstoječih norm pri nas, ki do neke mere urejajo določene oblike prostovoljne dejavnosti. Drugi smoter je mnogo zahtevnejši. Želeli bi namreč nakazati možne oblike in načine pravnega urejanja prostovoljne dejavnosti v bližnji prihodnosti. Seveda so takšna razmišljanja le napetila za ustrezne akcije na področju normiranja omenjene dejavnosti. Jasnejša stališča naj bi se izoblikovala v praksi.

V nekaterih temeljnih ustavnih načelih moremo najti splošna družbena politična izhodišča tudi za prostovoljno delo. To so npr.: samoupravljanje, svoboda miruženja, solidarnost in sodelovanje, ekonomska in socialna varnost človeka in še cela vrsta drugih načel. Posebej je treba omeniti 57. člen ustave SFRJ, v katerem je navedeno, da družbena skupnost daje posebne varstvo materi in otroku ter mladoletnikom, za katere ne skrbijo starši in drugim osebam, ki niso zmežne skrbeti zase in za svoje pravice.

Navedene pravice občanov so še jasneje formulirane v 46. členu ustave SR Slovenije. Skrb za delovnega človeka in še omenjena kategorije občanov je naložena zlasti občini ter delovnim in drugim samoupravnim organizacijam. Iz navedenih ustavnih določb je razvidno, da še imamo splošna družbeno politična in pravna izhodišča za prostovoljno delo. Pomen teh določb je tudi v tem, da je na njihovi podlagi možna zakonodajna aktivnost in s tem še druge vrste normativne dejavnosti na področju prostovoljnega dela.

Med veljavnimi zakoni, ki jih lahko uporabimo na področju prostovoljne dejavnosti, naj omenimo temeljni zakon o družtvih (Ur.l. SFRJ, št. 16/65) in republiški zakon o družtvih (Ur.l. SRS, št. 36/65). Temeljni zakon o družtvih ureja s ustavo zajamčeno svobodo združevanja občanov, ki želijo uresničevati določene cilje. Vrste dovoljenih ciljev niso predpisane, navedene pa so taksativno le dejavnosti, ki jih društvo ne sme zasledovati. To so npr. razne protidružbene in protidržavne dejavnosti. Vse dovoljene cilje, zlasti namen in sredstva društva, pravice in dolžnosti članov in organov društva, ime, sedež in območje delovanja ter druga vprašanja določijo samo društvo s svojim statutom in pravili.

Iz tega vidimo, da se lahko ustanovi na območju vsake družbene politične skupnosti (krajevne skupnosti, občine, republike, federacije) ustrezno društvo za vsako področje prostovoljne dejavnosti. Društvo je kot pravna oseba povsem samostojno. Socialno varstveni, pravosodni in drugi organi lahko vzpostavljajo stike z društvi le na podlagi prostovoljnega in enakopravnega sodelovanja.

Republiški zakon o družtvih ureja le nekatera vprašanja, ki se nanašajo na registre, prepovedi dejavnosti ter na sankcije. V primerih zborovanja in drugih oblik javnega zbiranja je treba upoštevati še določbe temeljnega zakona o javnih shodih (Ur.l. SFRJ, št. 16/65).

Temeljni zakon o družtvih torej omogoča združevanje občanov tudi na področju prostovoljne dejavnosti. Vendar iz omenjenih zakonov le ne moremo povzeti zaključka, da so pomembnejša vprašanja o prostovoljni dejavnosti pravno še urejena. Društvo si namreč lahko postavi le takšne cilje, ki se nanašajo na njegove člane ter na neke dejavnosti, ki v bistvu ne sme omejevat pravice drugih ali kakorkoli ustvarjati obveznosti za občane, ki niso člani društva. Po pozitivnih pravnih predpisih društvo sploh nima javnih pooblastil za odločanje o pravicah, obveznostih in pravnih koristih fizičnih in pravnih oseb. Če skušamo biti pri teh vprašanjih bolj konkretni, bomo hitro ugotovili, da društvo npr. po lastni odločitvi ne more izvrševati vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva nad mladoletnim prestopnikom in prav tako ne more rešiti samostojno nobene zadeve, ki je v pristojnosti skrbstvenega organa. Pa tudi lastne obveznosti in dolžnosti, ki jih društvo sprejme, so relativno skromne spričo dejstva, da večina društev le ne razpolaga s večjimi denarnimi sredstvi in s ustreznimi kadri.

Dejavnost društev je pravno urejena že 23 let in kljub temu se preko teh oblik združevanja občanov ni razvila pomembnejša prostovoljna dejavnost. Tega sicer ne kaže pripisati le objektivnim razmeram ali neustreznim določbam zakona v prvih povojnih letih. Važni in morda odločilni so tudi subjektivni faktorji. Brez zavestne družbeno politične in samoupravne akcije tudi danes ne bo mogoče realizirati možnosti, ki jih nudi temeljni zakon o društvih.

V okviru rodbinske in kazenske zakonodaje pa nimamo nobene jasne določbe o prostovoljnem delu. In ravno ti dve področji prava sta najpomembnejši za prostovoljno delo. V rodbinskem pravu je precejšnje število institutov in določb, ki govorijo o pristojnosti skrbstvenih organov. Položaj skrbstvenega organa je tu večinoma samostojen in povsem opredeljen. Iz tega lahko zaključimo, da je na področju rodbinskega prava potrebno in tudi možno sodelovanje v prvi vrsti in relaciji skrbstveni organ - prostovoljna organizacija. Jasnih določb o takem sodelovanju in sploh o vlogi prostovoljnih organizacij ni.

Neko pravno, vendar dokaj nejasno izhodišče glede omenjenih vprašanj, vsebuje 18. člen temeljnega zakona o razmerjih med starši in otroki (Ur.l. FLRJ, št. 104/47, 53/56 ter SFRJ, št. 10/65). Po tem členu je pristojni skrbstveni organ dolžan storiti potrebne ukrepe, kot jih zahteva korist otrokove vzreje ali varstva njegovih premoženjskih in drugih pravic. To generalno klavzulo smemo razumeti tako, da lahko skrbstveni organ v okviru "potrebnih ukrepov" angažira tudi prostovoljce.

Po temeljnem zakonu o skrbništvu (Ur.l. SFRJ, št. 16/65) postopa skrbstveni organ po predpisih zakona o splošnem upravnem postopku (Ur.l. SFRJ, št. 18/65), ko odloča o postavitvi pod skrbništvo ter o pravicah skrbnika in varovanca. V drugih primerih ravna na najsmotrnejši način, kar je odvisno od narave skrbstvenih ukrepov, ki jih določa (34.člen). Pomen tega člena je v tem, da so ob navedenih pogojih možna odstopanja od določb upravnega postopka, kar bi utegnile olajšati določene oblike dela s prostovoljci.

Na področju kazenskega prava in predvsem mladinskega prestopništva se skoraj vse pristojnosti v rokah sodišča, oziroma sodnika za mladoletnike. Vloga skrbstvenega organa je podrejena ciljem, ki jih zasleduje sodišče. Jasnih določb o prostovoljnih organizacijah in njihovih pristojnostih ni. V okviru problematike, ki jo obravnavamo v tem sestavku, so interesantne predvsem nekatere določbe zakona o izvrševanju vzgojnih ukrepov (Ur.l. SR Slovenije, št. 5/66). V 8.členu je določeno poleg ostalega še to, da skrbstveni organ "ukrene vse potrebno zaradi uspešnejše uresničitve namena vzgojnih ukrepov". Gre torej za podobno določbo kot v temeljnem zakonu o razmerju med starši in otroki. Po določbi 19. in 28. člena pa sme skrbstveni organ določiti za nadzorstvo in pomoč pri izvrševanju vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva razen socialnega delavca tudi učitelja, vzgojitelja ali koga drugega, ki ima izkušnje v vzgoji mladoletnikov. Vidimo, da na podlagi omenjenih določb ni okvir za vključitev prostovoljcev v proces vzgoje v okviru inštituta strožjega nadzorstva. Določbi 19. in 28. člena moramo razumeti tako, da skrbstveni organ, ko "določi koga drugega" za nadzorstvo in pomoč,

v bistvu pooblasti te druge osebe, da mu pomagajo pri izvrševanju vzgojnega ukrepa. Težko bi tolmačili omenjeni določbi v tem smislu, da lahko naloži te obveznosti komu drugemu.

Civilnopravni posli se doslej niso uveljavili v večji meri na področju socialnega varstva, oziroma v zadevah, ki so v pristojnosti skrbstvenih organov. Načelno sicer ni ovir za uporabo obligacijskega prava (pogodbena razmerja). V praksi skrbstvenih organov se je še najbolj uveljavila rejniška pogodba, ki jo skoraj v celoti ureja zakon o rejništvu (Ur.l. LR Slovenije, št. 34/60). Za potrebe prostovoljnih organizacij bi prišla v poštev predvsem ustrezna pravila poverilne in podjemniške pogodbe.

Pravno neobvezni akt, ki sta ga sprejela pristojna odbora zvezne ljudske skupščine, ki pa se nanaša na področje socialnega varstva, je priporočilo o ustanavljanju centrov za socialno delo kot samostojnih strokovnih služb za socialno varstvo (Ur.l. FLRJ, št. 11/61). V tem priporočilu so navedena družbeno politična izhodišča za razvoj omenjenih služb ter stališča o njihovih nalogah. V okviru navedenih nalog (točka 1 in 4) je predvideno tudi "sodelovanje z ustreznimi činitelji pri pripravljanju programov za razvoj socialnega varstva ter sodelovanje z družbenimi organizacijami v komuni".

Socialno-zdravstveni zbor Skupščine SR Slovenije pa je izdal dne 14. februarja 1964 priporočilo o ustanavljanju in delu centrov za socialno delo. Tudi v tem priporočilu so nakazana družbeno politična izhodišča in stališča o razvoju in nalogah centrov za socialno delo in socialnih služb v krajevni skupnosti in komuni. V nobenem od obeh priporočil ni jasneje opredeljeno prostovoljno delo, kar je navsezadnje razumljivo, ker sta bili sprejeti pred 8 oziroma 5 leti, ko o prostovoljnem delu še ni bilo sistematičnih razprav.

Statuti občin so osnovni pravni predpisi na območju temeljne družbeno politične skupnosti - občine. Težko pa je odgovoriti na vprašanje, kako je v večini statotov urejeno prostovoljno delo. Občin je v SR Sloveniji 60 in toliko je tudi statotov. Vsekakor so med statuti občutne vsebinske razlike, ki so posledica različnih gospodarskih, kulturnih in drugih razmer. V vsakem statutu pa le moremo najti načelna izhodišča tudi za prostovoljno delo. Največ takih določb je v poglavjih, ki govore o funkcijah uprave, svetov, krajevnih skupnosti, družbenih organizacij in društvih. Večinoma pa prevladuje v teh določbah načelnost in deklarativnost.

Najpomembnejši pravni akti občinskih skupščin so odloki. Za področje socialnega varstva je treba omeniti v prvi vrsti odlok o družbeno materialni pomoči (ali družbeno denarni, nazivi so različni). Struktura odlokov je podobna zakonu. Pristojni organ na prvi stopnji za vse vrste družbenih pomoči je vedno skrbstveni organ. V okviru določka za dodelitev pomoči pa je treba omeniti interesantna določila, ki nalagajo skrbstvenim organom konzultiranje z ustrežno komisijo krajevne skupnosti. Toda mnenja in predloge krajevne skupnosti (t.j. njene komisije)

skrbstveni organ ni dolžan upoštevati. V praksi sicer ne prihaja do velikih razlik med odločitvami skrbstvenega organa in predlogi krajevne skupnosti, vendar je institut konzultiranja le obdržal fakultativni značaj.

Če na kratko strnemo celotno razlago o določbah v naši zakonodaji o prostovoljnem delu, lahko ugotovimo, da jih je malo, da so za potrebe omenjenega dela nejasne ter da pravne ne opredeljujejo prostovoljnega dela.

Poskusili bomo še nakazati možne perspektive pri oblikovanju in nadaljnjem razvoju institutov in določb o prostovoljnem delu. Razumljivo je, da pri tako odgovornih in pomembnih vprašanjih ni mogoče predvideti trdnih in dokončnih rešitev. Dostikrat je celo boljše pristopiti k normiranju določenih družbenih odnosov šele potem, ko se v praksi izoblikujejo neka stališča in možne rešitve.

Pri razmišljanju o normiranju prostovoljne dejavnosti moramo upoštevati v prvi vrsti resolucijo o temeljih zakonodajne politike republike (Ur.l. SR Slovenije, št. 14/69). V tem aktu republiške skupščine so nakazani zelo pomembni cilji in načela zakonodajne politike v naslednjih letih. Ob upoštevanju smeri razvoja našega prava v zadnjih letih in omenjene resolucije se da zaključiti, da tudi in obsežni pravni posegi v prostovoljno dejavnost ne bi bili primerni in realni. Poljaki so npr. normirali skoraj vsa, tudi manj pomembna vprašanja o prostovoljni dejavnosti. Podobna praksa se razvija še v drugih socialističnih državah. V zahodnih državah so redno normirane predvsem oblike prostovoljnega dela, ki se razvijajo v okviru kazenske zakonodaje.

Vendar popolna izločitev vseh vprašanj o prostovoljni dejavnosti iz sfere prava, prav tako ne bi bila primerna, ker bi se s tem ustvarila cela vrsta negotovih situacij, ki bi utegnile celo ovirati razvoj prostovoljnega dela. Iz dosedanje prakse vemo, da prihaja na mnogih področjih, kjer ni jasnih stališč in pravil, do stalnih sprememb. Vsakdo išče neko svoje originalno pot in tako imamo "iskanje" namesto načrtnega dela.

Zveznega ali republiškega zakona, ki naj bi kompleksno opredelil pristojnosti, naloge in druga vprašanja o prostovoljni dejavnosti, v bližnji prihodnosti najbrž ne moremo pričakovati. Bolj realna je druga pot in sicer taka, da v novi zakon, ki bo urejeval določeno socialno-varstveno področje, vključimo še ustrezne določbe o prostovoljnem delu. Tretja pot je novelizacija obstoječih zakonov, v katere naj se vnese tudi določbe o prostovoljnem delu.

Za pomembnejše zvezne zakone najbrž ne bo mogoče doseči novelizacije le zaradi prostovoljne dejavnosti. To velja v prvi vrsti za kazenski zakonik, zakonik o kazenskem postopku in zakon o izvrševanju kazenskih sankcij. Dala pa bi se doseči, po našem mnenju, sprememba in dopolnitev republiškega zakona o izvrševanju vzgojnih ukrepov. Iniciative za te spremembe bi verjetno morala sprožiti sodišča in socialno-varstveni organi občine.

O novelizaciji rodbinskega prava že teče razprava. Enotnih stališč o obsegu in vrsti sprememb, kolikor nam je znano že ni, toda ustrezne akcije bi že kazalo sprožiti s ciljem, da se v nove zakonske tekste vnesejo že določbe o prostovoljnem delu.

Omeniti je treba že možnosti za ureditev prostovoljne dejavnosti s pravno neobveznimi akti Skupščine SR Slovenije. Gre v prvi vrsti za priporočila, s katerim naj bi se v družbeno-političnem, sistemskem in strokovnem oziru kompleksno opredelila vsa temeljna vprašanja o prostovoljni dejavnosti. Med ljudmi sicer prevladuje mnenje, da priporočila nimajo večjega vpliva na prakse, vendar teh pomislov v našem primeru ne bi kazalo upoštevati. Priporočilo ne doseže vseh zaželjenih ciljev, kadar se z njim skušajo urejati pomembnejša družbena razmerja. Prostovoljno delo pa ne sodi med takšna razmerja. Zaradi tega menimo, da je potrebno takoj sprožiti akcije za sprejem priporočila o prostovoljni dejavnosti.

Tak akt bi bil navsezadnje tudi solidna osnova in opora za pravno urejevanje prostovoljnega dela v smislu nakazanih rešitev v prejšnjih odstavkih. Pa tudi možnosti za sprejem priporočila na republiškem nivoju so zelo realne. Inicijativo bi verjetno morali sprožiti centri za socialno delo in skrbstveni organi v sodelovanju z Republiškim sekretariatom za zdravstvo in socialno varstvo SRS.

Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo SRS nima v obstoječi zakonodaji potrebnih pooblastil za urejevanje prostovoljnega dela s svojimi splošnimi upravnimi akti. V povojnih letih je bila tovrstna aktivnost zvezne in republiške uprave zelo intenzivna. Upravno normativna dejavnost funkcionarjev republiške uprave pa je v zadnjih letih povsem prenehala, tako da danes lahko govorimo o drugi skrajnosti. Prej široka pooblastila, danes pa jih skoraj ni. Vloga republiške uprave pri oblikovanju splošnih in za območje republike enotnih strokovnih in izvršilno-tehničnih pravil bi morala biti pomembnejša. Tako, tj. pomembno vlogo, imajo centralni organi uprave v vseh državah, kjer je prostovoljna dejavnost že razvita. Tudi prostovoljno delo bi morale imeti nekatere skupne ali vsaj podobne značilnosti, cilje in naloge v vsaki občini in na celotnem območju republike. Z zakoni teh smotrov v bližnji prihodnosti ne bomo mogli doseči. Dalo pa bi se to doseči brez večjih težav npr. s pravilnikom ali z navodili republiškega sekretarja. Predpogoj za izdajo takega akta je seveda pooblastilo v ustreznem zakonu ali v predpisu Izvršnega sveta.

Od aktov skupščine občine so v našem primeru pomembni predvsem odloki. Z drugimi akti občine, kot so navodila, smernice, sklepi itd., najbrž ne bi mogli bistveno vplivati na oblikovanje prostovoljnega dela. Za začetek niti ne bi bilo potrebno usmeriti vsa prizadevanja za sprejem samostojnega odloka o prostovoljnem delu, čeprav te možnosti ni treba povsem izključiti. Zadostovala bi že sprememba in dopolnitev obstoječega odloka o družbeno-materialni pomoči. V tem aktu bi lahko opredelili nekaj pomembnejših vprašanj o prostovoljnem delu

na območju občine ter razmerju med skrbstvenim organom in prostovoljnimi organizacijami. Akcije za dopolnitev omenjenega odloka bi moral sprožiti upravni organ za socialno varstvo, oziroma center za socialno delo, skupaj s pristojnim politične izvršilnim organom občine (svetom za socialno varstvo).

Razmisлити je treba še o primernosti upravne odločbe, s katero naj bi se postavil svetovalec mladoletnemu prestopniku, ki je pod strožjim nadzorstvom. Svetovalec bi bil potreben tudi tistim mladoletnikom, ki so na poti delinkvence ali kako drugače kršijo družbene norme in prav tako polnoletnim pogojne obsojenim osebam. Pomoč svetovalca bi bila potrebna še odpuščenim osebam iz vzgojnih zavodov in kazenske poboljševalnih zavodov. Z odločbo se sicer odloča o pravicah, obveznostih in pravnih koristih določenih subjektov. Misel o naležitvi obveznosti prostovoljcu - svetovalcu, da npr. skrbi za vzgojo, ponašanje in koristi mladoletnika ali koga drugega, ni povsem sprejemljiva. Po našem pravu to zaskrat ni mogoče, ker nimamo ustreznih materialno-pravnih določil, na podlagi katerih bi se lahko izdal tak upravni akt. Toda to vprašanje se da razložiti tudi na drugačen način. Svetovalca z upravnim aktom pooblastimo, dajmo mu pravico, da prevzame skrb za vzgojo in vedenje mladoletnika, če je sam to obveznost pripravljen sprejeti. S tem bi vlogo svetovalca konkretizirali (vedno bi bilo znano, kdo za koga skrbi) in tudi oprli na pravne osnove. Podobne rešitve imajo vse države, kjer se je delo svetovalca že uveljavilo (Poljska, Sovjetska zveza, Francija, Zvezna republika Nemčija).

Razmerje s svetovalcem se sicer da urediti tudi s pogodbo. Toda z dvostransko pogodbo (v našem primeru enostranska ne pride v poštev) se vsaka pogodbeni stran zaveže, da bo nekaj dala, storila, dopustila ali opustila. Svetovalec ali skratka prostovoljec (misliti moramo še na druga področja prostovoljnega dela) se bo praviloma zavezal, da bo nekaj storil (vzgal, skrbel, pomagal, nadzoroval itd.). Za kaj pa se bo zavezala druga pogodbeni stran, ki bo praviloma skrbstveni organ? Morda za plačilo te storitve? Odgovor ni zadovoljiv, kajti prostovoljec naj bi delal načeloma brezplačno. Odprtih vprašanj je še več, npr. položaj tretjega, to je mladoletnika, polnoletnika, bolne ali onemogle osebe itd. Položaj mladoletnega prestopnika je sicer opredeljen s sodno odločbo ter z zakonom o izvrševanju vzgojnih ukrepov. On torej mora upoštevati prizadevanja in potrebne ukrepe skrbstvenega organa in svetovalca. Status ostarele osebe, ki ni storila nobenega delikta, pa je v okviru pogodbe povsem drugačen. Postati mora v bistvu enakopraven subjekt in udeleženec v pogodbenem razmerju. Odprto je še vprašanje, kakšne naj bi bile posledice v primeru kršitve ali neizpolnitve sprejetih obveznosti. Upajmo sicer, da se v praksi ne bo iskal natančen odgovor na vsa navedena in druga vprašanja iz pogodbenih razmerij. Vsekakor s pogodbo moramo resno računati, ker je in bo tudi v prihodnje ostala pomemben pravni posel pri urejevanju določenih razmerij v prostovoljnem delu. Njeno vlogo in uporabnost pa bo določila še praksa. Mimogrede naj omenimo, da

sprememba civilnopravnih pravil le zaradi prostovoljnega dela, ne pride v poštev. O kodifikaciji civilnega prava že razpravljajo nekateri organi zvezne skupščine, toda v okviru tega zelo pomembnega pravnega področja prostovoljno delo ne bo moglo doseči nekega samostojnega statusa.

Pravila o prostovoljnem delu bi sprejemale še same prostovoljne organizacije (statuti, pravilniki, programi itd.), če pride do njihovih ustanovitev. O vlogi in vsebini teh pravil je težko dati sodbe ali napotke že vnaprej. Najprej bo treba izoblikovati ali določiti vloge in pristojnosti vsake prostovoljne organizacije in šele potem v okviru teh izhodišč razmisliti še o vrsti in vsebini vsakega internega oziroma samoupravnega predpisa. Temeljna vprašanja bi vsaka organizacija uredila v svojem statutu. Zgradba teh statutov bo takšna, kot se je doslej že izoblikovala v samoupravni praksi. O vrsti in obsegu drugih pravil bo odločila vsaka organizacija v skladu z zastavljenimi nalogami, sredstvi, kadri in drugimi možnostmi, ki ji bodo na voljo. Značaj same organizacije pa bo osnovno izhodišče pri oblikovanju njenih pravil.

Nada SANCIN

NALOGE SODIŠČA PRI IZREKANJU IN IZVRŠEVANJU VZGOJNEGA UKREPA STROŽJEGA NADZORSTVA

V svojih izvajanjih se želim držati po prirediteljih tega posvetovanja zamišljenega okvirja, v dogovoru z mladinskima sodnikoma okrožnih sodišč v Celju in Murški Soboti pa se moje ugotovitve nanašajo predvsem na območje sodišča, pri katerem delam, ker mi kratko odmerjeni čas za sestavo le-teh ni dopuščal dobiti vpogleda v delo preostalih okrožnih sodišč.

A) OBSEG NAŠEGA DELA

Področje okrožnega sodišča v Mariboru se razteza na 9 občin, katere spadajo v sestav 5 občinskih sodišč, od teh je vsekako najmočnejše občinsko sodišče v Mariboru, sledita mu občinski sodišči v Ptujju in Slovenjem Gradcu, dočim sta občinski sodišči v Slovenski Bistrici in Ormožu obravnavali le malo-številne mladoletniške zadeve. Tako je občinsko sodišče v Mariboru obravnavalo v letih 1966-1968 preko 200 zadev letno, Ptujsko sodišče preko 100 zadev letno, velik porast zadev se je pokazal pri sodišču v Slovenjem Gradcu od

Referat na seminarju o izrekanju in izvajanju ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa dne 8/5-1969 v Mariboru.

leta 1966 s 54 zadevami na 71 zadev v letu 1967. Sodišče v Slovenski Bistrici je nasprotno v navedenem razdobju sprejelo v obravnavo 25 odn. 27 zadev, Ormož pa 14 odn. 19 zadev. Samo okrožno sodišče v Mariboru 138 odn. 117 zadev, v letu 1968 pa ponovno 132 zadev, v letošnjem letu že tudi 48 zadev. Ugotoviti je, da mladoletniške zadeve več ne naraščajo toliko po kvantiteti, temveč po kvaliteti, to je, da se večja pripad zadev iz okrožne pristojnosti. V primerjave povem, da je okrožno sodišče v Celju prejelo v letu 1966 55, v letu 1967 72 in v letu 1968 49 zadev, okrožno sodišče v Murski Soboti pa v letu 1966 37, v letih 1967-68 pa 30 zadev.

V skladu s pripadom zadev, so tudi izrečeni vzgojni ukrepi. Izrek nadzorstvenih ukrepov pri občinskih sodiščih je zelo pogost ter je tako pri občinskem sodišču v Mariboru dosegel tudi 59,2 %, hkrati pa se je izvajalo v letu 1968 131 vzgojnih ukrepov. Pretežno so bili od nadzorstvenih ukrepov izrečeni ukrepi po čl. 75 KZ in sicer v 68,6 %, slede jim ukrepi po čl. 73/I in III KZ v 15 %. Razmerje pri okrožnem sodišču v Mariboru je nekoliko drugačno, ko je bilo v letu 1966 izrečenih od 135 vzgojnih ukrepov 57 nadzorstvenih ukrepov ali 42,2 %, v letu 1967 od 88 vzgojnih ukrepov 40 nadzorstvenih ukrepov ali 45,4 % ter v letu 1968 od 82 vzgojnih ukrepov 44 ali 53,6 %. Na dan 4o/4-1969 se je izvajalo 131 vzgojnih nadzorstvenih ukrepov in sicer pri 8,5 %, deklet ter 91,5 % fantov. 62,5 % teh ukrepov se izvaja na področju oddelka za socialno delo Maribor, t.j. 82 primerov. Nadaljnjih 11 primerov pri občini Slovenska Bistrica ali 8,3%, iz področja občin Ptuj, Ravne in Radlje po 9 primerov ali 6,8%, Ormož 6 primerov, Dravograd 2 primera, ostali primeri so izven občin, ki spadajo v področje mariborskega okrožnega sodišča. Odkar se izvaja v navedenih 131 primerih nadzorstveni vzgojni ukrep, je bilo zabeležiti 11 % povratnikov, 17 % je takih varovancev, katerim je bil zavodski vzgojni ukrep nadomeščen z nadzorstvenim ukrepom. Ukrep je bil v 95,5 % izrečen mladoletnikom, ki so storili kazniva dejanja zoper premoženje ter le v 4,5 %, ko gre za dejanja, ki imajo znake drugih kaznivih dejanj. Nadzorstveni ukrep se je izrekal predvsem starejšim mladoletnikom in to v 60,3 %, mlajšim mladoletnikom pa v 39,7 %.

Naše sodišče v zadnjem času vse težje uporablja določilo čl. 434/I ZKP s tem, da postavi mladoletnika pod nadzorstvo skrbstvenega organa že v pripravljalnem postopku. Od lo na ta način izrečenih ukrepov je pozneje ob izreku vzgojnega ukrepa ostalo pri nadzorstvenem ukrepu v 7 primerih, v 3 primerih je bil nasprotno mladoletnikom izrečen na glavni obravnavi zavodski vzgojni ukrep. Mlajšim mladoletnikom ni bil izrečen nadzorstveni vzgojni ukrep po čl. 73 do 75 KZ, v enem primeru pa po čl. 72/II in KZ, vendar ni prišlo do izvršitve, ker je mlajši polnoletnik pred izvršitvijo pritožbe sost. odšel v JLA.

B) NAČIN NAŠEGA DELA

a) d o i z r e k a

Kakor je povzeti iz prednjega številčnega prikaza, naše sodišče nadzorstveni vzgojni ukrep često izreka, čeprav obravnava težje primere mladostniške iztirjenosti, dokaj številne povratnike ter mnoge zaostale poleg normalno razvitih mladostnikov.

Mladinski sodnik je pestavljen ob sprejemu vsake zadeve pred dve nalogi: rešiti mora pravno plat zadeve in nato odločiti o najprimernejšem vzgojnem ukrepu, s katerim bo mogoče mladostniku pomagati. Da bi bila slednja odločitev najustrežnejša, se naša sodišča opre na pomagala, ki so nam na razpolago. Mladostnika spoznavamo preko njegovih staršev, vzgojiteljev, mojstrov v delavnici, skrbstvenega organa ter s neposrednim vtisom. Vase zaprti mladostnik se ob redkih stikih s sodnikom temu ne be zaupal, pa čeprav včasih k zaslišanju že v pripravljalnem postopku pritegnemo pristojnega socialnega delavca, pa tudi od njegovih staršev, ki so morda mladostniku slični, sodnik ne bo razbral mladostniku svojstvenih značilnosti, ki bi jih vendarle moral poznati, ko bo o njem odločal. Stara resnica je, da niti starši velikokrat svojega otroka ne poznajo, čeprav so z njim v stalnem stiku. Kako tedaj zahtevati od mladinskega sodnika tolikšno mero spoznanja? Sodniku lahko v takem primeru nudijo potrebno oporo pri njegovem delu le posebej usposobljeni strokovnjaki, združeni bodisi v posebni ustanovi (PMD Ljubljana), ali pa kot strokovni team, s kakršnim v naše veliko zadovoljstvo razpolaga oddelek za socialno delo v Mariboru ter v vedno večji meri posamezni vzgojni zavodi. Vemo in odobravamo, da gre otrok k zdravniku, kadar začuti telesno neugodje, zato moramo vedeti in odobravati, da mora mladostnik k strokovnjaku ob znakih večje čustvene motenosti, saj utegne ta zapustiti prav take ali še hujše posledice, kakor bolezen, ki se jo poskušali pozdraviti brez strokovne pomoči.

Ke pregledamo spise do leta 1967, lahko ugotovimo, da je bilo do tedaj pregledanih le bore malo mladostnikov po observacijskih centrih, zlasti v primerih, ko sodišče ni pričakovalo zavodskega vzgojnega ukrepa ali kazni mladostniškega zapora. Vzroki so znani. Sodišče in skrbstveni organi nimajo na razpolago zadostnih finančnih sredstev za plačilo takih pregledov. Očitek, da se nobeno sodišče doslej ni pobrigalo za namenska sredstva, ne drži, vsaj kolikor se tiče našega sodišča, pa tudi občinska sodišča v Mariboru (menda) ne, so pa ta sredstva silno pičila in zdaleka ne zadoščajo, da bi krila številne potrebe. Tako običajno krijejo stroške mediko-psiholoških preiskav občine, na področju katerih mladostnik prebiva. To je mogoče zagovarjati, če smo mnenja, da mora temeljiti skrbno zbrano poročilo skrbstvenega organa na ugotovitvah strokovnjakov, kateri so mladostnika vsestransko pregledali. Pri tem ni prezreti dejstva, da bi se skrbstveni organi in sodišča

češče odločali za take preglede, če bi bili ti dostopnejši in kratkotrajnejši. Teško se bo namreč odločiti, da bomo mladoletnika, glede katerega smo mnenja, da mu bo potrebno izreči enega izmed nadzorstvenih vzgojnih ukrepov ali disciplinski ukrep, poslali za dobo najmanj treh mesecev v PMD Ljubljana, ker mladoletniki enostavno ne morejo dojeti, da bi tak pregled mogli enačiti s pregledom na kadi kliniki, tega tudi ne bi upošteval morebitni delodajalec, sicer pa bi tudi na tak način zavod prenapolnil odn. privedli do predolgih čakalnih rokov. Kje bo potem ostala izpolnitev določila ZKP, da je postopek zoper mladoletnike nujen? Pri tem si priključimo v spomin številke, ki sem jih uvodoma navedla. Ta množica nam v večini primerov ni dopuščala mediko-psiholoških preiskav, čeprav lahko štejemo leto 1968 kot prelomnico v tej praksi in si ne glede na finančna sredstva prav nič ne pomišljamo zahtevati kak pregled, ko se za to pokaže posebna potreba. Odkar obstoja namreč možnost takih pregledov v Mariboru, tako občinsko sodišče v Mariboru, kakor tudi naše sodišče, zaprosita za pregled, predvsem pri povratnikih in drugih hudo čustveno motenih mladoletnikih, kakor tudi pred rešitvijo morebitnih predlogov na spremembo vzgojnih ukrepov. Sodišča nato dostavljena zaključna poročila, ki temeljijo na ugotovitvah pedagoga, defektologa, psihologa, socialnega delavca, v določenih primerih pa tudi psihiatra, s pridom uporabljajo ter predlogom tudi v večini primerov sleda.

Ker je ob izreku vzgojnega ukrepa dolžnost sodišča, da izreče mladoletniku najprimernejši ukrep, pri tem ne igra vloga niti starost mladoletnika, niti njegovo kaznivo dejanje, sodišča ne moti ponovitev kaznivega dejanja, če je prišlo do ponovitve v posebnih okoliščinah. Sodišče pa ob izreku vzgojnega ukrepa tudi pretehta možnosti izvedbe izrečenega ukrepa in s tem pričakovane uspešnosti. Sodišče na primer v posameznih primerih pošlje v VPD mladoletnika, čeprav ve, da njegova prevzgoja ne more v večji meri uspeti, da mu bo tamkajšnje bivanje predstavljalo predvsem le nujen azil, ker zaenkrat ne sodi v domači krog ter mu s nadzorstvenim ukrepom sploh ni mogoče več pomagati. V drugem primeru, ko mladoletnik sodi v vzgojni zavod, pa ti odklanjajo njegov sprejem, sodišče ne bo izreklo oddaje v VPD, če ne obstoja posebna bojazen ponavljanja kaznivih dejanj, temveč se bo raje odločilo za neprimeren nadzorstveni ukrep ob posebnem angažiranju socialne službe. Taki primeri so žal le redko uspešni, izhod v sili in po mnenju sodišča za mladoletnika manjše zlo. Končno skrbstveni organi izvajajo nadzorstveni ukrep mladoletnikom, katerim je sodišče izreklo zavedski ukrep, pa tega ni bilo mogoče izvršiti, ker so zavodi odklonili sprejem. V primeru, da pride do ponovitve kaznivih dejanj, se vzgojni ukrep lahko spremeni, v nasprotnem primeru pa visi mladoletnik daljši čas v negotovosti.

Naše sodišče ne izreče nobenega vzgojnega ukrepa brez skrbstvenega poročila, katere vsebuje tudi poročilo šole in merbitnega delodajalca. Eno izmed občinskih sodišč na pedročju

mariborskega okrožnega sodišča je izrekalo vzgojne ukrepe tudi brez takih poročil, ko je del podatkov zbralo od staršev in v šoli, ker je skrbstveni organ pošiljal poročila z veliko zamudo, medtem je bila ta praksa, ki je neprimerna, opuščena. Nadzorstveni ukrep izreka naše sodišče predvsem na glavni obravnavi, redkeje tudi na seji senata, nakar pokliče mladoletnika, da mu z ustreznim podukom izroči sklep o izreku vzgojnega ukrepa, ali pa za to pooblasti skrbstveni organ. Obe obliki uporabljajo tudi na naših občinskih sodiščih, v veliki meri pa odloča o izreku vzgojnih ukrepov (razen zavodskih) na seji senata eno izmed naših občinskih sodišč. Mislim, da tega ne bi bilo umestno posplošiti, ker ni podcenjevati vzgojnega učinka samega postopka na sodišču. Referenti skrbstvenega organa se sedaj glavnih obravnava redno udeležujejo, kar je napram letu 1966 in še poprej velik napredek, njihovi predlogi so stvarni, ob spremenjenih okoliščinah jih na glavni obravnavi vskladijo ter jim tako sodišča v večini primerov slede. Naše sodišče se pri tem drži načela, da je mladoletnika po možnosti zadržati čim dalj v domačem okolju in tega sanirati, tedaj težiti za tem, da se prevzgoja doseže z nadzorstvenim vzgojnim ukrepom, zaradi česa se v zadnjem času, kakor sem že povedala, izrekam nadzorstveni ukrep v pripravljalnem postopku. Taka odločitev mladinskega sodnika je za socialnega delavca posebno opozorilo, daje mladoletnik potreben takoj izdatnejše družbene pomoči, da mu damo priložnost poboljšanja do glavne obravnave, ne da bi hiteli z njenim razpisom, pokažemo pa mladoletniku tudi zaupanje, da se bode večne obljube vseh prestopnikov na sodišču: "Nikoli več", ravno pri njem izpolnile. Ako se na glavni obravnavi pokaže, da mladoletnik tega zaupanja ni zaslužil, da taka pomoč zanj ne zadošča, bo izbira vzgojnega ukrepa lažja. Trud mladoletnika prevzgojiti izven zavoda ni morda posledica hotenja, da se privarčujejo sredstva, temveč dognanja, da so nadzorstveni vzgojni ukrepi v veliki meri uspešni. V primerjave naj povem, da sem ob zbiranju teh podatkov vpogledala seznam gojencev, ki so se nahajali v enem izmed naših zavodov v I. četrtletju 1969 po sklepu našega sodišča. Ugotovila sem, da je pri njih kar 66,6 % povratnikov, ali da bo slika še jasnejša, od 34 - 22, čeprav menim, da vsi niso bili poslani tjakaj le zaradi nujnega azila in v že na prejšnjem pričakovanju, da bodo s svojim početjem nadaljevali.

Sodišče običajno nadomesti zavodski ukrep s skrbstvenim ukrepom, ko je gojenec odpuščen domov in ne odhaja v JLA, čeprav se mladoletniku zagotovi ob njegovi vrnitvi domov, nastanitev in zaposlitev. ⁰kolje mladoletnika se namreč v času njegovega bivanja v zavodu bistveno ni spremenilo, pri bivših gojencih pa je opaziti večkrat precejšnjo mero nesamostojnosti, kar se kaže v njihovi nevtrajnosti na njihovem delovnem mestu, ponovnih kaznivih dejanjih ter nesposobnostih prebresti težave, ki se pred nje postavijo. Tako je nujno, da jih še v naprej spremlja skrbstveni organ. Opaziti pa je, da se bivši gojenci kakega zavoda radi zbirajo tudi po odpustu, radi pa tudi prihajajo v stik z nadaljnjimi gojenci, ko prihajajo na dopust in včasih tudi odigrajo kako vlogo ob njihovih podvigih. Morda

bi se to nekoliko omililo, ko bi v Mariboru uspelo onemogočiti mladini dostop v igralnice kinodvorane in slične lokale, tako pa imamo včasih vsi lahko delo, če iščemo kakega mladoletnika, saj vemo, kje se zadržuje. Tamkaj se zbirajo gojenci, ki se pravočasno ne vračajo v zavod, tam kujejo svoje načrte, tam končno praznijo ukradene denarnice ter trošijo denar.

Glede na uspešnost nadzorstvenega vzgojnega ukrepa naše sodišče izreka ta ukrep tudi v primeru, ko je starejši mladoletnik do glavne obravnave postal polnoleten in ne izpolnjuje pogojev niti za izrek zavodskega ukrepa, niti za izrek kazni mladoletniškega zapora. To je sicer v nasprotju z določilom čl. 79-j KZ, sicer pa meni sodišče, da je samo določilo v nasprotju z nadaljnjim določilom KZ iz čl. 79-k, ki predvideva za polnoletnega storilca nadzorstveni vzgojni ukrep, ne pa tudi za starejšega mladoletnika, kateri do obravnave postane polnoleten. Ob širšem tolmačenju določila 79-k KZ tedaj izrekamo nadzorstvene vzgojne ukrepe.

b) p o i z r e k u

S samim izrekom vzgojnega ukrepa še delo sodnika ni zaključeno, ker mora sodelovati pri samem izvajanju vzgojnega ukrepa. Težišče je sicer na skrbstvenem organu, sodnik pa ne sme izgubiti pregleda nad delom skrbstvenega organa, čeprav je to ob obilici dela, katerega ima mladinski sodnik, zelo težko izvedljivo. Ob tem se morda ne bo napak spomniti na že v letu 1964 sprejeto mnenje, da naj bi večja sodišča imela tudi svojega socialnega delavca. To je bilo glede občinskih sodišč v Ljubljani in Mariboru izvršeno, ne pa tudi glede okrožnih sodišč, četudi je spričo uvodnih številčnih prikazov nujno zaključiti, da bi tudi tukaj bili koristni in mogli vodniku nuditi nujno potrebno pomoč, če se hoče mladinsko sodstvo angažirati pri izvajanju vzgojnega ukrepa v taki meri, kakor je to zakonodajalec predvideval, izvajalci vzgojnega ukrepa pa to pričakujejo.

Reči moram, da je pri izvajanju vzgojnega ukrepa dosežen velik napredek od leta 1966 dalje. V poročilu za leto 1965 in prejšnja leta, sem zasledila podatek, da se je pri občinskem sodišču v Mariboru izvajalo 92 nadzorstvenih vzgojnih ukrepov, da pa je sodišče šele po urgencah sodnika prejelo 11 poročil o izvajanju vzgojnega ukrepa. Pregledi spisov so pokazali, da ni izostalo samo poročanje, temveč tudi delo in da skrbstveni organi posameznih mladoletnikov, glede katerih bi morali izvajati nadzorstveni vzgojni ukrep, sploh niso imeli evidentiranih. Danes lahko trdimo, da je evidenca 100 %, da imajo referenti z mladoletniki stike večinoma vsaj enkrat na mesec, pa tudi večkrat, pri tem pa so tudi referenti, ki te stike raztegnejo, na tri in več mesecev. To se jim navadno maščuje, saj prihaja ravno v takih primerih do ponavljanja kaznivih dejanj, takrat pa mora referent krepko seči po delu, če hoče zamujeno vsaj nekoliko nadoknaditi. Poročila so rednejša, dasi so urgenče pri posameznih referentih še vedno potrebne. Vzajem na znanje opravičilo, da so z delom preob-

loženi, vendar naj bode opravičila le izjema, ne pa pravilo ter znak, da si morajo zagotoviti nastavitev devoljnega števila delavcev, svoje delo pa vršiti tako, da bo mladoletnikom dana dejanska pomoč. Kakšno bo delo socialnih delavcev na teh referatih, je končno odvisno tudi od mladinskega sodnika. Če bo hotel imeti dobre sodelavce, bo moral tudi sam s svoje strani prispevati k njihovemu oblikovanju. Ta naš prispevek obstoja ob rednih stikih, občasnih vabilih mladoletnika na posebno opozorilo skrbstvenega organa ali ob pregledu zadeve, letnem pregledu vseh zadev, pa tudi posameznih spisov, čemur sledi skupni sestanek vseh mladinskih sodnikov ter pristojnih referentov na območju našega sodišča. Zaradi primerjave dela pri občinskem in okrožnem sodišču ob izvajanju vzgojnega ukrepa sem si lani že ogledala spise zunanjih občinskih sodišč iz leta 1966 in 1967. Dogovorili smo se za sestavo načrtov za izvajanje nadzorstvenega ukrepa. Referenti se tega dogovora v veliki večini drže, zavedajo se, da bo ukrep uspešen le tedaj, če bo referent že ob začetku izvajanja vedel, kaj hoče in more pri posameznem varovancu doseči. Sodišče pri sestavi načrta sicer neposredno ne sodeluje, temveč daje morebitne pripombe ob predložitvi načrta, posvetuje pa se tudi z izvajalcem o morebitni dodelitvi posebnega vzgojnega svetovalca, kateri pri oddelku za socialno delo Maribor sodelujejo v 20 primerih.

c) o b u s t a v i t v i

Ustavitveni postopek pokaže, kakšno je bilo delo izvajalca vzgojnega ukrepa, ali so bili načrti pravilni in ali je bil smoter dosežen. Veliko je takih primerov, ko je vzgojni ukrep ustavljen zaradi odhoda varovanca v JLA, tu pa je potrebno pripomniti, da se pred tem vendarle skuša pri varovancu doseči, kar je največ mogoče in tako ni odhoda v JLA varovanca videti kot edino možno rešitev. Sicer pa se nadzorstveni vzgojni ukrepi izvajajo v povprečju okoli 2 leti. Ustavitvene predloge daje, običajno skrbstveni organ, nakar sodišče o njih po izvedenem postopku v smislu čl. 453 ZKP odloči. Predlogi ustrezajo z redkimi izjemami, ko posamezni referent meni, da pri mladoletniku željene prevzgoje ne more doseči ter je nje-gov trud zaman. V takih primerih sodišče ne izda sklepov o ustavitvi, temveč po razpisu naroka skuša najti skupno s skrbstvenim organom najboljše rešitev zadeve. Se primeri, katere skrbstveni organ izvaja tri leta, nakar sodišče ugotovi, da je izvajanje vzgojnega ukrepa prenehale po samem zakonu. To so varovanci, ki potrebujejo stalno pomoč in nadzor, glede na svoje osebne okoliščine.

Po vsem povedanem morem zaključiti z ugotovitvijo, da je nadzorstveni ukrep, kadar je pravilno izbran, nasplošno uspešen, da je sodelovanje sodišča in skrbstvenih organov pri izrekanju in izvajanju vzgojnega ukrepa nujno, pri našem sodišču pa tudi zelo dobro. Zavedamo se, da tak izrek pri odkodovancih večkrat ne naleti na odobravanje, čeprav bi morali istočasno le-ti priznati, da je tak pravilno izbran ukrep sposoben mladoletnika ob ustreznem izvajanju prevzgojiti. Brez

posebnega temeljitega premisleka in raziskave ni mogoče odgovoriti na vprašanje, ali je pripisovati nadzorstvenemu ukrepu večjo pomembnost s kriminalno pedagoškega vidika, zlasti ne, ko je obravnavanje in odločanje v mladoletniških zadevah tajno, zanje zve samo ožji krog oseb, predvsem svojcev, na katere pa tak ukrep vsekakor preventivno vpliva ob primernem izvajanju ukrepov, dočim nasprotno okolica za izrečeni ukrep ne zve in tako nanjo ne more imeti kakšnega vpliva. Ni bilo zaslediti primerov, da bi se mladoletniki spuščali v storitev kaznivih dejanj, v pričakovanju, da jim bo izrbečen le nadzorstveni vzgojni ukrep. Zato menim, da bo v bodoče s pričetim delom nadaljevati, zasesti mesta referentov za izvajanje nadzorstvenega vzgojnega ukrepa s sposobnimi delavci, k delu pritegniti v veliki meri patronažerje, iskati pa tudi sodelavce izven skrbstvenega organa ob večji angažiranosti mladinskih in drugih družbenih organizacij.

Tone BREJC

PRISPEVEK K PROBLEMATIKI PROSTITUCIJE

Raziskovalno delo na področju socialne patologije se skoraj vedno srečuje s težavami. Naj omenimo na tem mestu samo dve, ki pa bistveno vplivata na to delo: objektivnemu cilju raziskav se zoperstavlja družbeni subjektivizem, ki ima pogosto značaj obrambe pred demistifikacijami; enostranski in utrjeni sistemi vrednot v naši kulturi, v okviru katerih sprejememo vsak socialno patološki pojav ali celo razmišljanje o njem moralizirajoče, t.j. obsojajoče, pa imajo za posledico, da so zaključki teh raziskav na nek način vedno pogojeni z aktualno družbeno situacijo. Naravnost družbe do socialno patoloških pojavov torej bolj ali manj določa ne samo raziskovalne pristope do teh pojavov in iz njih izhajajoče rezultate, pač pa tudi njen dejanski odziv na rezultate teh raziskav.

Tako in morda še posebej je z raziskovanjem fenomena prostitucije. Tudi tu se ambicioznost raziskovalnih načrtov vedno ujame v mreže dejanskih stališč družbe, seveda če ne želimo, da ti načrti izvene v znanstveni larpurlartizem in da imajo vsaj določeno aplikativno vrednost.

Najprej si moramo torej nekoliko ogledati, kakšen je odnos družbe do prostitucije, saj bomo le na ta način lahko prišli do utemeljenega sklepa, ali je raziskovanje tega fenomena smiselno in če je, kakšno naj bi bilo to raziskavanje.

Prispevek objavljamo ob nekaterih pobudah, da bi se s primarnimi studijem in temu sledečimi ukrepi reševalo vprašanje prostitucije na Slovenskem.

Prostitucija je vedno vsbujala zanimanje javnosti, čeprav je že od uveljavitve patriarhata stalni spremljevalec človeške družbe in jo je ta že sprejela kot stalni fenomen svojega delovanja. To zanimanje za prostitucijo je lahko, kot pravijo nekateri, posledica nizkih strasti ljudi, ki svoje prikriti psihopatološke tendence izživljajo s projiciranjem na druge ljudi, ki jih je zaradi kakršnega koli vzroka sadel družbeni ostrakizem, lahko pa je tudi odraz iz vsakodnevnega okolja privzetih etičnih nagnenj in emocij. Vsekakor pomeni zanimanje za prostitucijo tudi neko moralno ugodno in priznane oblike družbenega (socialnega) vedenja, pri tem pa nudi možnost potrditve svoje lastne pozitivnosti in družbene sprejemljivosti. Kingsley Davis¹⁾ je mnenja, da je zanimanje za prostitucijo posledica tega, da jo imamo za pregreho, sprijenost in sicer za sprijenost, ki pomeni ponižano nagnenje naravnih nagnenj in apetitov. Sprijenost torej že sama po sebi zasluži grajo, ne glede na to, ali ima škodljive posledice ali ne. Prostitucija se tako prikazuje kot moralni problem človeške skupnosti, njene služabnice pa se obravnavane s mešanico usmiljenja, zaničevanja, začudenja in preganjanja.

Zanimanje za prostitucijo seveda ne pomeni, da zadeve okoli prostitucije ljudi tudi vznemirjajo. Ne da bi bili krivični, lahko trdimo, da širšo javnost prostitucija ne vznemirja, da je ne dojema kot pereč socialni problem, ki ga je treba neizogibno rešiti. Lahko celo rečemo, da je splošno razpoloženje pomirjeno in da se včasih prostitucija pojmuje celo kot sestavina družbene pisanosti, če celo ne prijetno vznemirljiva zanimivost. Na vznemirjenost lahko naletimo le, če se obrnemo na zdravnike, sociologe, psihologe in kriminologe, ki so bolj in bolj informirani in ki tudi več razmišljajo o tem socialno patološkem pojavu.

Takšen odnos lahko zasledimo tudi v slovenski javnosti. Splošno nediferencirano zanimanje, ki je morda še posebej moralizatorično obarvano, le od časa do časa pretresejo delne in dostikrat senzacionalistične predstavitve tega fenomena. Tedaj se javno mnenje za hip vzburi in nekoliko jasneje se zabrižeta dve osnovni usmeritvi javnega mišljenja do prostitucije, ki sta tudi sicer vedno latentno prisotni.

Prvo stališče je stališče prohibicionistov. Po njihovem mnenju je treba prostitucijo kaznovati kot prekršek, prostitutke pa zapirati toliko časa, dokler se ne bodo odvadile tega nečastnega in nečednega posla. Prostitucionalni seksualni stik naj bi torej zakoni napravili za nemogoč, "lahke" ženske naj bi s policijsko kontrolo prisiljevali, da bi se izogibale javnih mest, da bi ostale doma in tako bi jim preprečevali, da bi postale habitualne prostitutke. Če pa bi že to postale, naj bi jih, obložene s težkimi kaznimi, spravili v zapor.

Drugo pojmovanje prostitucije, ki ima tudi pri nas številnejše pristaše, je to, da pač ni možno niti saželjeno zatreti

¹⁾ Merton in Nisbet: Contemporary Social Problems

prostitucije. Prostitucija je pač neke obvezne zlo. Prostitutke torej ne bi kaznovali, čeprav so moralno krive, saj predstavljajo nekakšen varnostni ventil za nezadržane zahteve moškega dela človeške populacije. Družba ima torej nalogo le avtorizirati zadovoljitev teh potreb in omogočiti najboljše pogoje v skladu s splošnim redom in dostojnostjo. Prostitutkam naj bi torej priznali status nekakšnih "javnih" uslužbenk, ki jih naj nadzirata policija in zdravstvo; policija naj bi skrbela za disciplinirano udejstvovanje svečenic plačane lju² bezni, zdravstvo pa naj bi zagotovilo kupcem higienično primerčnost in zdravstveno zanesljivost. Tovrstno pojmovanje prostitucije cele poskuša koketirati s socialno humanim mišljenjem, saj ganljivo opozarja na tista nesrečna, slabo duševna in telesno oblikovana moška bitja, ki jih ne mara nobena normalna ženska in jim prostitutka pomeni edini izhod iz sicer neizbežnega devištva. Pozabiti pa tudi ne smemo, pravijo pri-
staži tega mišljenja, da predstavlja nadzirana prostitucija (prostitucija s karto, v bordelu) dosti manjše nevarnost za širjenje spolnih bolezni. Zaradi vsega tega moramo pač, ker je iz moralnih razlogov ne moremo ravno avtorizirati, zamižati in prostitucije sprejeti z vsemi pogoji, ki smo jih že omenili.

Če se ozremo po slovenskem prostoru lahko ugotovimo, da se je drugo stališče močno uveljavilo. Priče sme nezadržne seksualne komercializacije, v okviru katere pripada prostituciji kot čisto komercialni seksualni aktivnosti, pomembno mesto. Ne da bi posebej razmišljali, ali so na toleranten odnos do prostitucije vplivale poleg ekonomskih pobud in t.i. "prehodnega obdobja" (ki se med drugim odraža v neskladju med definicijami o družbi in njenim dejanskim funkcioniranjem) tudi promiskuitetne tendence, ki jih lahko opazimo med določenimi sloji slovenske družbe, lahko brez pridržkov povzamemo po študiji dr. Bavcena in dr. Kobala, da smo prostitucije domala legalizirali. Prvotni prohibicionistični sistem, ki na papirju še vedno stoji, je postopoma evaluiral v sistem reglementacije, če že ne tolerance. Policija se s problematiko prostitucije ukvarja le "mimogrede in iz dobre volje", kakor ugotavljata v svoji študiji dr. Bavcena in dr. Kobal³⁾, drugi za to bolj kvalificirani in pristojni organi in službe pa se z njo srečujejo le slučajno in običajno zaradi sekundarnih razlogov. A še tedaj najprej pomislije na represivne ukrepe in s tem na za ta namen pooblaščen službo. V takšni blagi klimi, kjer ustvarjajo dodatne ugodne pogoje tudi praktični vidiki naše turistično-gostinske "filozofije", da ne omenjamo nekoliko redkejših, a zato nič manj značilnih želja, da bi se z vzporedno ponudbo "določenih" uslug podkrepila naša trgovska (konvertibilna) ekspanzija, se prostituciji na Slovenskem resnično ni bati, da bo njeno cvetje kaj kmalu povenela slana takšnih družbenih ukrepov, ki bodo namesto represije in reglementacije izbrali sredstva za boj proti prostituciji v različnih socialno-ekonomskih, vzgojnih, preventivnih in le v določeni meri represivnih ukrepih. Lahko rečemo, da so za sedaj ti ukrepi prenešeni "ad calendae graecas".

2) Bavcon, Kobal, Milčinski, Vodopivec, Uderman: Socialna patologija
3) Ibidem

Glede na opisani odnos javnega mišljenja do prostitucije, ne moremo, če smo še tako veliki optimisti, pričakovati, da bi neka študija o prostituciji, s katero bi skušali nastaviti družbi ogledalo, kakorkoli vplivala na spremembo teh stališč in na praktične ukrepe. Nedvomno je, da socialno-patoloških pojavov ne morejo reševati študije o njih, pač pa nanje učinkujejo spremenjeni družbeno-ekonomski odnosi in delovanje teh sprememb na ljudi, pri prostituciji pa še posebej na položaj ženske v družbi in na odnos med moškim in žensko (x). Kakršnakoli študija o prostituciji nam lahko da le informacije o tem, kako je s prostitucijo, na osnovi nje lahko deduktivno zaključimo, kakšne ukrepe naj bi podvzeli, prav nič pa nam ne pripomore, da bi bilo prostitucije manj, ker nam za to ne more ustvariti pogojev. Ustvarjanje teh pogojev pač ni naloga znanosti.

Dvomi glede smisla načrtovanja raziskav o prostituciji in pa seveda ovire, ki znižujejo cilje teh raziskav in zmanjšujejo, če že ne neizbežno odlagajo njihovo aplikativno vrednost, izhajajo tudi iz samega predmeta raziskave.

Najprej moramo ugotoviti, kakšno mesto gre prostituciji v sklopu socialno-patoloških pojavov in kakšno je njeno bistvo z ozirom na družbeno življenje. "Prostitucija ni glavni socialni problem. Njen obstoj ali neobstoj ima majhen učinek na ekonomski razvoj družbe, na njeno politično stabilnost, kulturne dosežke ali celo narodovo moč," trdi Kingsley Davis⁴⁾ in ugotavlja, da je njen učinek na družbo majhen. Celo tako pogosto omenjeno širjenje spolnih bolezni, ki naj bi bilo posledica prostitucije, je po avtorjevem mnenju delno mit, saj lahko to širjenje bolj pripisujemo nepazljivosti in promiskuiteti, kot pa prostituciji per se.

Proučevalci socialnih problemov se za prostitucijo zanimajo predvsem zaradi tega, da bi odkrili sociološke razloge za moralna nagnenja, na osnovi katerih bi lahko socialne službe izvajale praktične ukrepe. Kljub vsem naporom namreč opažamo, da prostitucije ni bilo moč nikoli odpraviti in da je bila prisotna v vseh družbah in vseh časih. Zato se moramo vprašati, kaj je v prirodi človeške družbe takega, da jo pogojuje in ohranja, a tudi istočasno obseja.

V okviru tega prikaza bi se zadržal samo ob eni razlagi, ki pa dovolj očitno kaže, kako močno in na nek način neizbežno je prostitucija vgrajena v družbeni sistem: pa tudi zakaj so bila vsa prizadevanja za njeno odpravo do sedaj neuspešna. Naj se zopet oprem na Kingsleya Davisa⁵⁾. Po njegovem mnenju si lahko obstoj prostitucije razložimo s pojmi organske narave

(x) Seveda se ne smemo nadejati, da bi takšna sprememba vplivala na odpravo vseh vzrokov za nastanek socialno-patološkega vedenja. Še vedno bomo morali namreč računati s takšno genezo socialno deviantnega vedenja, ki bo izrazito individualne (konstitucionalne) narave.

4)

Merton in Nisbet: Contemporary Social Problems

5)

Ibidem

moškega na eni strani in z osnovno sociološko naravo njegovega občestvenega življenja na drugi. Davis ugotavlja, da moramo s fizičnega stališča priznati, da človeška samica ne pozna obdobja "seksualnega spanja", tako da njena neprekinjena kapaciteta za seksualno aktivnostje in seksualno atraktivnostje vpliva na stalno oblikovanje socialne grupe, v kateri so moški in ženske (samci, samice) skupaj. Spolnost se tako pojavlja kot stalen element v človeškem življenju in zagotavlja stalne združbe dveh spolov. Ker pa so primati opremljeni s kompleksnim senzomotornim aparatom, jim to omogoča, da ekstenzivno kondicionirajo seksualni odgovor tudi na številne neseksualne stimulse. Ti stimulusi izhajajo iz organiziranosti človeške družbe, v kateri se v veliki meri poudarja vloga socialnega prestiža, ki lahko pomeni ekonomsko blaginjo, družbeni ugled itd. Tako vidimo, kako se pojavlja bistvena sestavina prostitucije - uporaba seksualnega dejanja za naknadne neseksualne cilje (namene). Toda ta sestavina ni značilna samo za prostitucijo, pač pa jo lahko opazimo pri vseh socialnih aranžmanih, kjer se spolnost prodaja v naprej, kot so npr. zaroka, poroka, oglaševanje (advertising), nameščanje lepih deklet v trgovine. Prostitucijo moramo torej razlikovati od teh oblik odnosov, pri katerih je spolnost sprejemljivo vračena v socialni sistem. Davis je mnenja, da se prostitucija razlikuje od glavnih oblik seksualne komercializacije po tem, da temelji na spolnem aktu in da krepi promiskuiteto, s tem pa sam spolni odnos loči od kakršnegakoli stabilnega odnosa ali afektivne socialne zveze. Prav zaradi teh potez se pojavlja tudi prevladujoči prezir do prostitucije in njenih služabnic.

Ker je torej prostitucija na tak način vgrajena v družbo, se moramo vprašati, kakšne so sploh možnosti, da je nekoč več ne bo. Davis pravi, da si sicer lahko zamišljamo socialni sistem, v katerem ne bo motiva za prostitucijo, ne moremo si pa zamisliti, da se bo to kdaj zgodilo. Obstojati bi namreč moral režim absolutna svobode, v katerem se bo spolni odnos odvijal edino zaradi ugodja obeh strani. Pri tem bi morala biti izpolnjena dva pogoja: ne bi smele biti nobene institucionalne kontrole seksualnih izrazov, kot je npr. zakon in drugič, vse seksualne želje bi morale biti obojestransko komplementarne. Kaj takega se zaradi narave stvari verjetno ne bo nikoli zgodilo, kajti vsaka družba samo trudi, da bi nadzirala in zaradi lastnega delovanja tudi mora nadzirati, seksualne impulze, ker pač želi zagotoviti socialni red, rekreacije in socializacijo.

Ker vse kaže, da osnovni razlogi za prostitucijo - institucionalna kontrola spolnosti, neenaka skala atraktivnosti in prisotnost ekonomske in socialne neenakosti med razredi in med moškimi in žensko, ne bodo izginili, verjetno tudi prostitucija ne bo izginila. Lahko se spremeni samo njena oblika. Za sedaj lahko samo ugotavljamo, da je najverjetni sovražnik prostitucije svoboden spolni odnos iz vzajemnega ugodja in tovarštva. Takšen odnos ruši tradicionalno socialno pozicije ženske v družbi in jo osvobaja, čeprav se to sliši paradoksalno, njene pretirane odvisnosti od svojega spola.

Te morda nekoliko enostranske in bio-deterministično razlaganje vloge prostitucije vendarle opozarja, da ob proučevanju prostitucije nujno naletimo na zahteve po proučevanju funkcioniranja celotne družbe; hkrati pa nas opominja, da je treba že zaradi tega nujno omejiti programske ambicije, ki stoje za takšnimi študijami. Prostitucija je tako vraščena v socialno vedenje družbe, da se zdi, da ne moremo pričakovati spremembo odnosa do nje, v kolikor se ne spremeni celotna notranja naravnost družbe.

Naj si torej ogledamo še nekoliko programske ambicije^(x), ki so prav gotovo tudi na Slovenskem razlog, da se od časa do časa pojavljajo težnje, da bi se fenomenu prostitucije približali s primernimi študijami - in seveda na osnovi njih izvedli praktične ukrepe. Oceniti moramo namreč, ali so te programske ambicije uresničljive in to ne samo z ozirom na aktualno družbeno klimo - to oceno smo že poskušali dati - pač pa tudi z ozirom na njihove vsebinske implikacije.

Pri nas ni sicer še nihče formiral programa boja prostituciji, vendar ne bomo verjetno sgrešili, če smatramo, da predstavlja program OZN o prevenciji prostitucije tisto idealno osnovo, ki bi jo brez pridržka lahko takoj sprejeli tudi naši organi. Ali so v luči zahtev tega programa realne programske ambicije morebitnih iniciatorjev študije, ali pa se bodo morale te ambicije ustaviti pred (za sedaj) nedosegljivimi zahtevami preventivnega programa in morebitni študiji nameniti čisto informativno vlogo? To je vprašanje, na katerega naj posredno odgovorim s prikazom, kakšne naravnosti družbe do prostitucije predvideva omenjena študija Združenih narodov⁶⁾.

Program izhaja iz ugotovitve, da je prostitucija običajno posledica kumulativnega učinka večjega števila faktorjev, ki jih lahko razdelimo na dve skupini: na tiste, ki pripomorejo ali povzročajo ponudbo prostitutk in na tiste, ki ustvarjajo, vzpodbujajo ali pospešujejo povpraševanje po prostituciji. Preventivne mere, ki jih vsebuje program morajo imeti torej za cilj zmanjševanje tako ponudbe kot povpraševanja.

A. Ukrepi za zmanjševanje ponudbe

Mnogotere faktorje, ki pripeljejo neke osebo, da se vda prostituciji, lahko z veliko mero artificialnosti razdelimo na dve obsežni kategoriji: na individualne in socialne faktorje. Preventivni program je oblikovan posebej za vsako skupino faktorjev.

(x) Programske ambicije so pravzaprav pričakovanja nekaterih, ki si zaradi tega, ker jih prostitucija močno bremeni, želijo energičnih, generalnih in dokončnih ukrepov.

6) United Nations: Study on Traffic in Persons and Prostitution

1. Ukrepi za preprečevanje in nastajanje individualnih faktorjev

V svoji študiji "Prevenција prostitucije" zaključuje Svetovni odbor za socialna vprašanja Združenih narodov, da postane ženska prostitutka zaradi nagnenja potrebe ali preprižanja, vendar njena končna odločitev zavisi in je usmerjena od njene mentalitete in okoliščin v njenem razvoju. Raziskovalne študije v glavnem potrjujejo poglede odbora, vendar nakazujejo, da imajo prostitutke tudi na splošno manjše duševne in fizične nenormalnosti (nestabilnost, nenormalno pomanjkanje emocij, vzdražljivost, v določeni meri izraženo nevroznost) in da velik del njih trpi zaradi psihoseksualne nezrelosti, ki je zelo pogosto posledica zaustavljenega razvoja zaradi frustracij v zgodnjem otroštvu. Seveda pa je treba omeniti, da obstoja dvom, ali so rezultati teh študij dovolj reprezentativni, saj so z njimi proučevali prostitutke v bordelih in pa pecestnice. Ta kategorija prostitutk pa je na splošno najrevnejša in najmanj uspešna. Prav tako bi bilo napak, če bi smatrali, da kažejo vse prostitutke mentalne ali psihološke pomanjkljivosti oz. psihoseksualno nezrelost. Po drugi strani pa je jasno, da se velika večina njih ni odločila za svoj poklic v popolni moralni in psihični svobodi. V smislu prevencije bi morali okrepiti program iz področja mentalne higijene, saj bi s tem pripomogli, da se ne bi razvila promiskuitetna nagnenja in moralni deficiti. Tak program naj bi vključeval tudi akcije za zgodnje odkrivanje in obravnave abnormnosti, zlasti naj bi pri tem posebno pozornost posvetili mladoletnicam. Če bi bilo le mogoče, naj bi se takim mladoletnicam zagotovil obvezen program rehabilitacije.

Za popolnejše izoblikovanje preventivnega programa na tem področju bi bilo potrebno izpeljati še precej raziskav o psiholoških in fizioloških faktorjih, ki vodijo v prostitucijo. Ugotovljeno je sicer, da v mnogih primerih izhajajo psihološki faktorji, ki predisponirajo prostitutke iz socialnih in ekonomskih vzrokov in jih zato lahko obvladujemo in preprečujemo z ustreznimi socialno ekonomskimi ukrepi, vendar moramo priznati, da so mentalno-higienski ukrepi in usmeritev v zgodnje defekcije in tretman mentalnih in moralnih abnormnosti posebno pomembni v prevenciji prostitucije.

2. Ukrepi za preprečevanje socialnih faktorjev

Pogostoma se dokazuje, zlasti pod vplivom ekonomskih kriz in marksizma, da ima prostitucija svoje korenine v zgradbi družbe in da bi se zato našla rešitev problema, če bi se družba izboljšala. Vsekakor bi bilo logično priznati, da igrajo neugodni življenjski pogoji žensk, ekonomska stiska, nezaposlenost pomembno vlogo pri nastanju prostitucije, čeprav to nikakor ne morejo biti edini socialni faktorji. Dokazano je namreč tudi, da v mnogih deželah s cvetočo ekonomijo, polno enakostjo med moškimi in ženskimi in dobrim razvitim programom socialne zaščite, problem prostitucije še vedno ni rešen in da so se spremenili samo vzorci prostitucije. Kljub temu pa lahko rečemo, da za veliko večino dežela velja, da bi morale v smislu prevencije

izvajati splošne in indirektne programe, ki bi težili k dviganju življenjske ravni, standarda, izobrazbe in zdravja ter socialne zaščite. Zboljševali naj bi se tudi ekonomski in socialni pogoji življenja žena; njihov socialni status, status družine, zaposlitveni pogoji in druge dobrine socialne zaščite. Ker je ugotovljeno, da se običajno problem prostitucije poveča v pogojih hitrega ekonomskega razvoja, se je v smislu prevencije treba prizadevati, da spremlja tak razvoj široka socialna čuječnost in odgovarjajoči koordinirani napor pri protitutež razdorov socialnih standardov v času tega obdobja. Posebni ukrepi naj bi bili usmerjeni v zaščito oseb, predvsem deklet in mladih žena, ki so iščoč zaposlitve prišle iz ruralnega v urbane okolje in so izpostavljene nevarnosti prostitucije.

V vsakem primeru pa preventivne mere, naperjene proti socio-ekonomskim faktorjem, ki vodijo v prostitucijo, ne moremo imeti za zadostne, pač pa morajo biti sestavni del celovitega preventivnega programa, ki naj bi imel za cilj zmanjšati tako ponudbo kot povpraševanje po prostituciji. Oblikovanje preventivnega programa naj bi se ravnalo po tem, da bi bil dan poudarek na tiste posebne ukrepe, ki bodo naperjeni proti glavnim socialnim faktorjem, ki v deželi povzročajo prostitucijo. Uveljavila naj bi se abolicionistična zakonodaja, ki je logična prva stopnica pri vsakem akcijskem programu za premagovanje prostitucije.

B. Ukrepi za zmanjševanje povpraševanja

Svetovalni komite za socialna vprašanja Združenih narodov je ugotovil, da "so ukrepi, ki naj bi zmanjšali povpraševanje najbolj osnovni in dajejo veliko upanje za stalno zmanjševanje prostitucije".

Raziskovalne študije, ki bi proučevale individualne faktorje, ki povzročajo povpraševanje so zelo skromne, vendar je nekaj študij, ki se posebej ukvarjajo s proučevanjem osnovnih vzrokov seksualnega ponašanja moških, ki zadovoljujejo svoje spolne želje s prostitutkami, že dostopnih (Kinsey: Sexual Behavior of Human Male). Študija kaže, da po socialni strukturi prevladujejo med odjemalci večinoma neizobraženi in neporočeni moški, kar zadeva pa psihološke faktorje, ki determinirajo konzumente prostitucije, pa se zdi, da zveza med prostitutko in odjemalcem na noben način ni srečanje med nenormalnim in normalnim posameznikom, ampak oba, čeprav niso očitni psihični defekti in motnje, kažeta pomanjkljivo integracijo v strukturi njunih osebnosti in njunem seksualnem ponašanju. Vsekakor lahko rečemo, da imamo tudi pri konzumentih opraviti z določeno psihoseksualno nezrelostjo in osebnostno neintegriranostjo.

Ker so običajno prostitutkini odjemalci neznani, je tako vsaka preventivna akcija, ki naj bi privedla do zmanjšanja povpraševanja v glavnem lahko le splošnega značaja, razen kadar tudi izjemalec ni izpostavljen represivnim meram. Takšna preventivna akcija naj bi vsebovala:

- širok mentalno higijenski program, ki bi vključeval tudi spolne vsgoje in vodenje,
- informativni program, ki bi vzbujal odpor javnega mišljenja do prostitucije in bi poudarjal njeno neskladnost z vrednostjo in dostojanstvom človeškega bitja,
- splošno politiko, ki bi podpirala zakonsko zvezo in utrjevala družinske vezi,
- ukrepe, ki bi potlačevali vse dražljaje, ki lahko vzpodbujajo prostitucijo, in vsake publicitete o prostituciji, ki jo ustvarjajo podporniki, zaščitniki in drugi, ki podpirajo te komercializirane dejavnost,
- ukrepe, ki bi zmanjševali privlačnost prostitucije s tem, da bi se povečale možnosti za rekreacijo, organizirane zabave in šport in ukrepe, da se ustanovijo socialni centri, klubi ter tudi drugi centri za splošno blaginjo.

Javna uprava bi se morala tudi zavedati, da narašča povpraševanje prostitucije tudi v okoliščinah močnega turističnega prometa in pa na področjih, kjer prevelika koncentracija možkih povzroča neuravnoteženo seksualno razmerje. Zato bi morala še posebej delovati v smeri preprečevanja pojavljanja prostitucije ob teh socialnih fenomenih.

Najbolj očitno dejstvo, ki ga lahko razberemo iz tega programa je, da izhaja iz abolicionističnega gledanja na prostitucijo. Zakonskih (represivnih) ukrepov za boj proti prostituciji naj bi bilo prav malo, široko aktivnost pa bi bilo potrebno razviti na področju socialne prevencije: razvijati in krepiti bi bilo torej potrebno vse tiste oblike (pogoje) družbenega delovanja, ki vodijo v "zdravo družbo".

Mislím, da smo upravičeno ocenili, da so na Slovenskem takšni ukrepi za sedaj še za našemu pogledu dosegljivim obzorjem in da se morajo tako tudi programske ambicije spustiti na mejo aktualnih družbenih možnosti. Še več, lahko celo predpostavim, da je sedanja naravnost do prostitucije nujna faza v evoluciji javnega mišljenja, zlasti če si priključimo v "zavest dejstvo, kako dolgo so bila med Slovenci tabuirana razna blasfemična" področja človekovega udejstvovanja, med drugim tudi prostitucija; sedanja tolerantna faza pomeni tako na nek način kompenzacija za prejšnjo relativno nesvobodo in neizživetost nagnenij k tovrstnim dimenzijam socialnega življenja, obenem pa odraža en aspekt realne konstelacije aktualnih družbenih dinamizmov.

Iz vsega, kar smo dosedaj ugotovili dokaj jasno sledi, kakšne proučevalske ambicije nas lahko vodijo pri premišljevanju o tem, kakšnih študij o problemih prostitucije naj bi se lotili. Mislím, da je dovolj razlogov, da lahko ocenimo vsakršno študijo, ki bi imela v svojem končnem smotru namen dokaznega gradiva (dokumenta) za neke splošne preorientacije politike de

prostitucije za nerealno. Operativna funkcija takšne študije bi bila v današnji situaciji bolj ali manj nična, ali vsaj zelo skromna.

Drugače pa je, če pristopimo k raziskovanju prostitucije s stališča zbiranja informacij. Za boljše doumevanje socialnih procesov in pojavov - priznati moramo, da je tudi nasprotna naša družbena misel v fazi analize - je vsaka študija o socialno-patoloških pojavih, take tudi o prostituciji, dragocena.

V svoji študiji omenjata dr. Kobal in dr. Bavcon⁷⁾, da obsega naše nepoznavanje sledeče:

- ne poznamo obsega prostitucije v naših razmerah,
- niso nam znani socialni podatki
- slabo poznamo fenomenologijo in stratifikacijo prostitutk,
- slabe poznamo osebne karakteristike prostitutk,
- imamo nepopolne podatke o udeleženiosti prostitutk v kriminalnih dejavnostih.

Lahko dodamo, da tudi zelo slabo poznamo postprostitucionalno življenjsko obdobje habitualnih prostitutk, da zelo malo vemo o slovenskem konzumentu prostitucije in da je slabo proučena dejavnost socialnih služb v zvezi s prostitucijo.

Temo tega nepoznavanja bi seveda lahko razsvetlili le s primernimi študijami, ki bi se teh problemov lotile. Ugotovimo lahko tudi, da nam manjka celovita raziskava, ki bi zajela seksualno ponašanje slovenske populacije. Taka študija bi bila zelo dragocena, saj bi nam nudila osnovne kriterije, pri presojanju, kaj je na področju tovrstnega socialnega ponašanja tako posebno, da lahko ocenimo za deviatno in tako splošno, da moramo sprejeti kot sestavni del "mores" tega ljudstva. Morda bi se na ta način prikopali do dragocenih spoznanj, ki bi nam služila tudi pri študijah o prostituciji.

Uporabljena literatura:

- Anali bolnice M. Stojanovič, Vol 3, br. 1/1964
- J.G. Mancini: La prostitution et le proxénétisme, Paris, Que Sais-je ? 1962
- Merton in Nisbet: Contemporary Social Problems, New York et Chicago et Burlingane 1961
- M. Cheisy: Pshychoanalysis of the Prostitute, New York, Philosophical Library 1961
- F. Henriques: Historija prostitucije, Zagreb 1968
- United Nations: Study on Traffic in Persons and Prostitution, Dep. of Economic and Social Affairs, New York 1959

⁷⁾ Bavcon, Kobal, Milčinski, Vodopivec, Uderman: Socialna patologija

ANALIZA O SKRBNIŠKEM VARSTVU

I. UVOD

Skrbstveni organ Skupščine občine Trebnje vodi po stanju na dan 31/5-1968 skupno 74 stalnih in začasnih skrbniških zadev in sicer:

- 40 za odrasle osebe
- 30 za mladoletne osebe
- 4 krať pa je postavljen skrbnik premoženju.

Naloga skrbništva pri prvih dveh kategorijah obsega bodisi trajno ali začasno skrb za osebo, pravice, koristi in premoženje tistega, ki ne more ali pa ni sposoben skrbeti zase, pri mladoletnih osebah, za katere ne skrbijo starši, pa še skrb za vzgojo, izobrazbo in pravičen razvoj osebnosti. Ker je obseg varstva različen, smo se odločili, da analitično obdelamo vsako kategorije ločeno, posebno skrbno pa prvi dve.

Razlog, da smo se lotili te analize, je pravzaprav v ugotovitvi, da ima pri nas skrbniške varstvo tendenco stalnega naraščanja, ki se je v časovnem obdobju zadnjih štirih let gibalo takole:

	Število oseb pod skrbništvom	Indeks gibanja
1965	30	100
1966	46	153
1967	68	226
1968 (do 31/5)	74	246

V prikazanem časovnem obdobju je zaradi smrti ali polnoletnosti odpadlo le 13 varovancev, novih pa je bilo 57 (30+57 - 13). Ker iz prakse vemo, da še zdaleč niso pokrite vse potrebe, je naš namen, da analitično pregledamo stanje skrbniških zadev, ugotovimo slabosti, naše možnosti in na temelju tega usmerjamo bodoče delo.

Podatke za izdelave analize smo črpali iz anketnih vprašalnikov, ti pa so bili izdelani na osnovi spisovnega gradiva, skrbniških obračunov ter osebnih stikov s skrbniki in varovanci.

II. ODRASLE OSEBE POD SKRBNIŠKIM VARSTVOM

Opredelitev skupine

Na podlagi Temeljnega zakona o skrbništvu je postavljeno pod skrbništvo po 44. členu 14 oseb in po 50. členu 26 oseb.

Od skupnega števila odraslih pod skrbništvom je po obsegu dela deležno 34 oseb stalnega skrbniškega varstva in to skupino glede na delo posebej prikazujemo. V 6 primerih skrbništvo obsega skrb za organizacijo, izvedbo in financiranje adaptacije stanovanjske hiše, kar je sicer zahtevna in obsežna naloga, vendar začasnega značaja. To skupino smo prikazali, ker se med ostalimi enkratnimi skrbništvimi (približno od 80 - 100 primerov letno) močno razlikuje, iz detaljne obravnave pa smo jo izločili. V vseh 6 primerih gre za borce NOV, katerim je dodeljeno posebno posojilo pod pogojem, da se uporabi s pristankom varovanca preko skrbnika.

Varevanci po vzrokih za postavitve pod skrbništvo

	Število varovancev	od tega preklicani varovanci
duševna bolezen	21	9
duševna nerazvitost	5	-
duševna in telesna prizadetost	4	1
alkeholizem	4	4
	<hr/>	<hr/>
Skupaj	34	14

Iz pregleda je razvidno, da je najpogostejši vzrok za poseganje po skrbniškem varstvu v duševni, telesni ali kombinirani prizadetosti varovancev, skupaj v 30 primerih in da je od tega le pri 10 izvršen preklicni postopek, dasiravno se skoraj pri vseh podani zakonski pogoji za preklic. Tem osebam so skrbniki postavljeni, ker so se nekateri zdravili v bolnišnici za duševne bolezni, ali se tam še nahajajo, v 5 primerih pa je duševna nerazvitost očitna, ni pa še bila medicinsko ugotovljena. Alkoholiki so postavljeni pod skrbništvo, v obdobju zadnjih treh let po končanem preklicnem postopku.

Varevanci po osebnih podatkih in skrbi za njihovo osebnost

Opredeletev po spolu kaže, da imamo 14 moških in 20 ženskih varovancev, ki so stari od 34 do 87 let, kar je razvidno iz tabele:

	Število varovancev
od 31 - 40 let	7
od 41 - 50 let	5
od 51 - 60 let	9
od 61 - 70 let	8
od 71 - 80 let	2
od 81 - 90 let	3

po zakonskem stanu so:

samski	21
ovdoveli ali ločeni	7
poročeni	6

Prebivajo oz. nahajajo se pa:

v lastni družini	8
pri sorodnikih	3
v tuji družini	5
sami	3
v bolnišnici ali zavodih	15

Po starostni strukturi ugotavljamo, da je 36 % naših varovancev razmeroma že mladih (do 50 let) in bi v normalnih razmerah lahko bili še produktivni. 26 % je srednje starosti (do 60 let) in bi se lahko vsaj samostojno negovali, 38 % pa se nahaja v visoki starosti (nad 70 let), ko je že tudi sicer normalno, da se pojavlja odvisnost od drugih.

Pri nas so vsi varovanci zaradi svoje duševne, osebnostne ali telesne pomanjkljivosti potrebni nege, preskrbe in večina od njih tudi nadzorstva. Vsega tega so več ali manj deležni v normalnem okolju (v lastni ali tuji družini in pri sorodnikih) v 16 primerih, trije imajo preskrbo organizirano po tuji osebi, a žive sami, in bi v 15 primerih ali 44 % pa smo morali zaradi posebej težkih zdravstvenih, antisocialnih ali asocijalnih posebnosti varovancev poseči po stacionarni obliki varstva v bolnišnicah ali zavodih.

Kvaliteta varstva in oskrbe v družini, bodisi domači ali tuji, je dostikrat odvisna od medsebojnih odnosov, ti pa tudi od stopnje varovančeve prizadetosti in obratno. Pogosto pa je okolje - ožje in širše - zaradi svojega neprimerne ravnanja samo odgovorno za varovančevo antisocialnost. Naj povemo, da ni redkost, ko posamezniki duševno prizadeto osebo ali alkoholika zaradi lastne "zabave" napajajo z alkoholom, ji govore izmišljene stvari, katere varovanec osvaja, nanje reagira, dostikrat tudi s težkimi posledicami. V določenem primeru so n.pr. vaščani nekemu varovancu iz "žale" govorili, da si je skrbnik iz njegovih dohodkov kupil avtomobil. Varovanec je že danes obseden od te misli in je vsako pozitivno sodelovanje z njim za sedaj prekinjeno. Tak in podoben odnos do prizadetih oseb je nehuman, žaljiv in tudi kazniv ter ga v bodoče ne bo mogoče tolerirati.

Glede na vzroke, zaradi katerih je bilo skrbništvo formirano in to, kar smo pravkar povedali, ne bo več čudna ugotovitev, da ima slabe odnose s okoljem 23 varovancev, dobre pa le 11. Slabe odnose imajo vsi alkoholiki, pri duševno prizadetih je različno, razmeroma dobre odnose pa imajo duševno slabše razviti varovanci, kar si razlagamo z domnevo, da niso preveč zahtevni, pa jih okolje zato lažje prenaša in obratno.

III. MLADOLETNE OSEBE POD SKRBNIŠKIM VARSTVOM

Varovanci po vzrokih za postavitve pod skrbništvo

Kot je že uvodoma povedano, se skrbništvo nad mladoletnimi osebami, za katere ne skrbijo starši, razširja tudi na skrb za vzgojo, izobrazbo in pravilen razvoj osebnosti v smeri

usposabljanja za samostojno življenje in aktivno udeležbo v pozitivnih družbenih dejavnostih. Zakonska pooblastila se široka in zelo zahtevna. Naše skupino predstavlja 30 varovancev, 20 fantov in 10 deklet, vzroki za postavitve pod skrbništvo pa so bili naslednji:

	Število varovancev
varovanec je brez obeh roditeljev	7
varovanec ima samo mater, ki ne skrbi zanj	11
varovanec ima samo očeta, ki ne skrbi zanj	9
varovanec ima oba roditelja, ki ne skrbita zanj	3

Že na prvi pogled je očitno, da je pod normalnimi pogoji, t.j. zaradi smrti obeh roditeljev prišlo pod skrbništvo le malo ali 23 % varovancev, vsi ostali ali 77 % varovancev, pa izhaja iz skrajno neurejenih družin in se nahaja pod skrbništvom na podlagi 19. člena Temeljnega zakona o razmerju med starši in otroki.

Vzroki, zaradi katerih starši zanemarjajo ali ne izvršujejo roditeljskih dolžnosti, so naslednji:

	Število varovancev
zaradi alkoholizma	7
zaradi duševne bolezni ali nerazvitosti	6
zaradi neuravnovešenosti	4
zaradi prestajanja kazni v KPD	3
zaradi odvzete svojepravnosti	1
zato, ker ima nezakonski oče lastno družino	5

Naj še posebej prikažemo tri družine, kjer oba roditelja ne skrbita za otroke: v dveh primerih za nezakonska očeta z lastnima družinama in duševno nerazviti materi, v enem primeru pa za preklicanega očeta in neuravnovešeno mater.

Skrb za vzgojo, izobrazbo in razvoj osebnosti

Naši mladoletni varovanci so stari od 5 - 17 let in sicer:

	Število varovancev
od 5 - 6 let	5
od 7 - 8 let	3
od 9 - 10 let	4
od 11 - 12 let	6
od 13 - 14 let	6
od 15 - 16 let	3
17 let	5

po dejavnosti je:

	Število varovancev
predšolskih otrok	6
obiskuje osnovno šolo	15
obiskuje srednje šolo	2
obiskuje poklicno šolo	1
kvalificirani delavci	1
prilučeni delavci	2
kmečki delavci - doma	2
brez možnosti za vsako dejavnost	1

Iz prikazanega pregleda je razvidno, da je 20 % varovancev še v predšolski dobi. Telesno so zdravi, stopnja prilagojenosti in psihičnega razvoja pa se bo pokazala šele ob vstopu in z obiskovanjem šole.

60 % varovancev obiskuje osnovno, srednjo ali poklicno šolo. Njihov šolski uspeh je v 3 primerih pogosto kolebljiv, v 15 primerih pa soliden in uspešen. Tudi ti varovanci so vsi zdravi in se po sedanjih izgledih razvijajo v prilagojene osebnosti, ki bodo sposobne samostojno živeti in biti družbi koristne.

Trije naši mladoletni varovanci so ekonomsko že samostojni. Od teh sta dva v delovnem kolektivu priljubljena in uspešna, eno dekle pa se začasno nahaja na zdravljenju v bolnišnici za duševne bolezni. Dva varovanca dolata na domačem posestvu, ena varovanka pa je duševno nerazvita (idiot) in torej nima nobenih razvojnih možnosti.

Ob formiranju skrbništva se najprej pojavlja vprašanje, kje bo mladoletni varovanec v bodoče živel. Naši varovanci prebivajo:

	Število varovancev
pri sorodnikih	12
v tuji družini	10
v lastni družini	8

Najraje se odločamo za njihove sorodnike, če imajo potrebne pogoje in kvalitete, sicer pa za tuje družine, kar pa je včasih povezano z višjimi stroški. Kadar je to še možno, ostaja otrok v lastni družini. V našem primeru gre za 4 take družine in 8 otrok, kar pa v 2 primerih ni bila najboljše rešitev: v prvem primeru gre za 4 bratce in mater alkoholičarko; v drugem pa za zaposleno dekle, ki je bila ob postavitvi pod skrbništvo že stara 16 let (oče preklican, mati ni uravnovežena). Dekle se ni želela premestiti drugam, trenutno pa se nahaja v bolnišnici za duševne bolnike.

Uspeh skrbniškega varstva nad mladoletnimi varovanci je v veliki meri odvisen od osebnega prizadevanja. Vendar igra pri tem pomembno vlogo tudi okolnost, kdaj je prišel va-

rovanec pod skrbništvo, kakšno je bilo njegovo prejšnje okolje in življenje, posebno pa kakšne ima sposobnosti. Te so namreč dedno določene in jih tudi še tako dobre organizirano varstvo ne moreboljšati.

IV. UPRAVLJANJE S PREMOŽENJEM

To poglavje smo združili, ker gre v bistvu za enak obseg dela, ne glede na to ali so varovanci polnoletni ali mladoletni. Skupno imajo naslednje vire za preživljanje:

	Število varovancev	
	polnoletni	mladoletni
- redne dohodke prejema	14	18
- prihranke ima	11	9
- nepremičnine ima	17	11
- prežitek ali možnost za preživljanje iz premoženja svojcev	7	2

Prikazani podatki se ne ujema s številom varovancev, ker imajo nekateri več virov za preživljanje, nekateri pa nobenega, in sicer:

brez premoženja in virov za preživljanje	2	4
redne dohodke	3	11
redne dohodke in prihranke	4	2
redne dohodke in nepremičnine	4	-
redne dohodke, nepremičnine in prihr.	3	5
nepremičnine	8	4
nepremičnine in prihranke	2	2
prežitek ali možnost preživljanja iz premoženja svojcev	6	2
prežitek in prihranke	1	-
prihranke	1	-

Navedeni viri za preživljanje govore o obsežnosti in kompliciranosti dela skrbnika in skrbstvenega organa v zvezi z varstvom premoženja, niso pa samostojen pokazatelj o premoženjskih razmerah. Premoženjske razmere smo ocenili glede na možnost preživljanja, ki je trenutno:

I. zagotovljena	20	20
II. delno zagotovljena	2	6
III. nezagotovljena	2	4
IV. začasno zagotovljena	10	-

V I. kategorije smo všteli tiste, ki imajo trajno in v celoti zagotovljeno preživljanje iz lastnih virov; v II. kategorijo tiste, katerih preživljanje se delno krije iz lastnih virov, delno pa iz sredstev občinskega proračuna, v III. kategoriji prikazano število varovancev nima nobenega vira za preživljanje.

nje, v IV. kategoriji pa je preživljanje le začasno zagotovljeno. Tu gre za polnoletne varovance (10) od katerih se 6 nahaja v bolnišnici na stroške kmečkega zdravstvenega zavarovanja, 4 pa se še preživljajo z občasnim delom.

Za skrbniško varstvo se trenutno iz občinskega proračuna izplačuje letno:

za polnoletne osebe pod skrbništvom	17.613,60 din
za mladoletne osebe pod skrbništvom	12.324,00 din

Skupaj 29.937,60 din

Iz prikazanega zneska za polnoletne varovance se krijejo oskrbni stroški v zavodu za 4 osebe, (za 2 delno, za 2 v celoti), iz zneska za mladoletne varovance pa se plačuje rejnina za 10 otrok in sicer v 6 primerih delno, v 4 pa v celoti.

Skrbništvo premoženju

V tej posebni obliki skrbniškega varstva so postavljeni skrbniki premoženju in sicer v treh primerih zaradi emigracije lastnika v tujino, enkrat pa je lastnik nenadoma umrl in se dediči do zapuščine še niso priglasili.

Uprava nad premoženjem se nanaša v vseh primerih na nepremičnine, v enem pa še na prihranke.

Nepremičnine se vzdržujejo z najemnimi pogodbami, ki obsegajo obveznost plačila davčnin ter vzdrževanje. Z ozirom na to, da je odsoten najtežji element varstva, t.j. skrb za osebe, pri izvajanju tega skrbništva ni posebnih težav.

V. SKRBNIKI IN DELO SKRBSTVENEGA ORGANA

Po temeljnem zakonu o skrbništvu je skrbstveni organ organizator skrbniškega varstva, katerega vodi preko skrbnikov ali neposredno. Dolžnost skrbnikov je, da znotraj prejetih pooblastil vestno izpolnjujejo vsa navodila ter da skrbstvenemu organu takoj signalizirajo nepravilnosti, ki jih opazijo v svezi z zaupanimi varovanci. O svojem delu ter upravi s premoženjem so dolžni dati poročila po potrebi, najmanj pa enkrat letno.

Iz predhodnih poglavij je že bilo razvidno dele skrbnikov in skrbstvenega organa, sedaj pa želimo prikazati še posebnosti ter strukture skrbnikov:

SKRBNIKI po starosti, poklicu in sorodstvenem razmerju do varovanca	SKUPAJ	SKRBNIKI PO OBLIKI SKRBNIŠTVA			
		Polnolet. varov. stalno začasno skrb- skrb- ništvo ništve	Mlado- varo- vanci	Skrbni- štvo nad premo- ženjem	
starost: do 30 let	2	1	-	1	-
od 31 - 40 let	34	12	1	20	1
od 41 - 50 let	9	6	-	2	1
od 51 - 60 let	15	9	1	4	1
nad 60 let	14	6	4	3	1
poklic: zasebniki	27	15	1	10	1
delavci	29	12	1	15	1
upokojenci	16	6	4	4	2
gosposdinje	2	1	-	1	-
sorodstvene razmerje do varovanca:					(de lastnika premoženja)
sorednik	19	9	1	8	1
tuj	48	22	5	18	3
skrbstveni organ	7	3	-	4	-

Pri izbiri skrbnika je velikega pomena njegova pripravljenost za delo, vendar pa prav tako tudi njegova sposobnost. Zaradi tega se raje odločamo za mlajše skrbnike, ker so zlasti mladoletnim varovancem in njihovim potrebam bližji. Praksa je te naše stališče potrdila, istočasno pa odprla problem, ker je težko najti sposobnega skrbnika, posebno v primerih, ko gre za težje prizadete osebo, zlasti, če gre za alkoholika.

75,7 % naših skrbnikov je še aktivnih, bodisi zaposlenih ali zasebnikov, 24,3 % pa je izven delovnega razmerja. Glede na razmejitev po zaposlenosti nismo opazili razlike med aktivnostjo enim in drugih skrbnikov.

Po sorodstvenem razmerju je 24 % skrbnikov v redbinskem odnosu do varovancev, v 76 % pa so skrbniki tuje osebe.

Splošna ocena na delo skrbnikov je pozitivna, saj v poročevalnem obdobju nismo opazili nepravilnosti, katere bi pesamezniki storili hote ali iz malomarnosti. Omenimo naj le, da doselej niso bila v navadi redna skrbniška poročila, obračuni pa le občasno, za več let skupaj. Gre za pomanjkljivost skrbstvenega organa, ki tega ni zahteval. V poročevalnem obdobju, posebno v letu 1967/68 se je vložilo veliko truda prav v odpravo te pomanjkljivosti tako, da so bila do 31/5-1968 izdelana poročila in obračuni za vse primere, skrbniki pa so dobili konkretna navodila za bodoče delo.

Skrbstveni organ Skupščine občine Trebnje opravlja skrbniške dolžnosti v 67 primerih preko skrbnikov, v 7 primerih pa neposredno. Zakonska pooblastila, na temelju katerih dela skrb-

stveni organ, se zelo široka, kar je za prakso potrebno in dobro. Vendar se čuti, da bi bila s tem v zvezi v bodoče potrebna strokovna pomoč, bodisi v obliki seminarjev, posvetovanj ali s izmenjavo izkušenj skrbstvenih organov iz drugih območij.

Glede na naraščanje potreb po skrbniškem varstvu in obseg dela, ki smo ga v analizi prikazali, bi skupščine ob koncu želeli epozoriti, da bo naraščanje v bodoče šlo na škodo kvalitete dela. S tem skrbništvo kot oblika varstva izgubi pravi pomen, kajti slabo skrbništvo je nepotrebno skrbništvo. Zato bo v bodoče nujne kadrovske zasledbe vskladiti s delovnimi potrebami.

VI. ZAKLJUČKI IN PREDLOGI ZA BODOČE DELO

- Skrbništvo je humana oblika socialnega varstva, preko katerega se prizadetim osebam zagotavlja normalno življenje in razvoj.
- Analiza je pokazala, da se pretežno odločamo za skrbništvo po 5o. členu Temeljnega zakona o skrbništvu in le pri alkoholikih in drugih spornih primerih za preklic. Preklicni postopek je namreč drag, dostikrat pa za nepokretne in drugače prizadete osebe tudi tehnično težaven. Povsod pa se trudimo, da bi bil osnovni namen skrbništva dosežen.
- Zaradi aktualnega reševanja stanovanjske problematike borcev NOV se pojavlja posebna kategorija začasnega skrbništva. Gre za borce NOV, kateri iz pretežno subjektivnih razlogov sami zase ne skrbijo, stanovanjski problem pa jim je nujno rešiti v domačem okolju, preko posebnih kreditov in po tuji osebi.
- Skrbniško varstvo v občini Trebnje nedvomno narašča. Število oseb pod skrbništvom se je v obdobju zadnjih štirih let od začetnega stanja povečalo za 146 %. Zaradi tega je nujno, da se kadrovska zasledba skrbstvenega organa vskladi s sedanjim in predvidenim obsegom dela. Referent za skrbništvo pri nas je namreč socialni delavec, ki ima sedaj razen skrbništva še tri, po obsegu in težini enakovredna področja dela.

Primerna kadrovska zasledba je tudi ekonomsko utemeljena. Finansiranje skrbniškega varstva gre namreč iz lastnih materialnih virov ter uveljavljanje pravic varovancev, razlika do potrebnih sredstev za preživljanje, vzgojo in razvoj varovancev pa iz sredstev občinskega proračuna. Z primerne kadrovske zasledbe bi bili dani pogoji, da se lastni viri varovancev čimpreje in čimbolje izrabijo, s tem pa je udeležba družbenih sredstev lahko manjša.

- Da bi se medsebojni odnosi okolja do varovancev v bodoče sboljšali, je potrebno sodelovati s pristojnimi organi in

prirastek komaj še presega stopnje smrtnosti. Te pojave ugotavljamo v vseh razvitih deželah sveta in velja v polni meri tudi za Slovenijo. Namesto stare, patriarhalne družine, nastaja nova, dvogeneracijska družina, v kateri stari starši vse bolj izgublajo mesto in položaj, ki so ga zavzemali prej.

Vendar je ostal ta pojav v naši publicistiki kaj malo zapažen, če izvzamemo nekaj strokovnih razprav, ki so bile dostopne ožjemu krogu strokovnjakov. Prav v zadnjem času, pa sem prebral v časopisih, ki so namenjeni širšemu krogu bralcev, nekaj sestavkov o "bridki" usodi naših starih ljudi, ki so takorekoč izrinjeni iz družin in morajo svoja zadnja leta preživljati sami, ločeni od svojih otrok in vnučkov. Najhuje pa naj bi bilo to, da morajo celo v domove počitka.

Ti članki in še posebej sentimentalno obarvan apel na našo vest, da smo dolžni pomagati starih ljudem, ki naj se spet povrneje v družinski objem in tam najdejo mesto, ki jim pripada, so me spodbudili, da sem se lotil pisanja. Skušal bom odgovoriti na vprašanje ali so stari starši res izrinjeni iz družine, ter naposled, ali stari ljudje morejo, ali tudi želijo živeti skupaj s svojimi otroki in vnuki?

Zavedam se, da odgovor na to vprašanje ni lahek, še manj pa absoluten. Upoštevati moramo splet objektivnih okoliščin in subjektivnih nagibov, ki so največkrat čustveno obarvani in zato zameglijo objektivno sliko. Vrhu vsega, pa je te vprašanje pri nas vse premalo raziskano. Toda poglejmo najprej, kakšne so razmere v Sloveniji.

Raziskava je pokazala, da živi v Sloveniji, v okviru širših družin, le dobra polovica ljudi, starih nad 60 let. Od teh jih 22,6 % živi skupaj z zakoncem, 14,5 % pa popolnoma samih. Skoro do enakih ugotovitev je prišla raziskava sociološkega inštituta iz leta 1963, ki je ugotavljala življenske pogoje in aktivnosti Slovencev, starih nad 55 let. Ugotovili so, da skoraj vsak četrti, nad 55 let stari Slovenec, ne živi več v lastni družini (24 %) in da je skupno 46 % starih Slovencev, ki bodisi nimajo otrok, ali pa živijo ločeno od njih, živijo sami. V številkah to pomeni 176.023 nad 55 let starih, ki so prikrajšani za prednosti življenja v družini in so izpostavljeni osamelosti, ravno v tistih letih, ko nastopijo tegobe, ki vselej spremljajo starostno involucijo.

Problem širših družbenih dimenzij torej obstoja. Vendar ga ne bomo rešili samo s sentimentalnimi reminiscencami in predsodki pretekle dobe k povratku v družino, ne da bi proučili globlje vzroke nastanka tega pojava.

Vzroke moramo najprej poiskati tam, kjer so nastali. To je v okviru družine. Zato ne moremo mimo sprememb, ki nastopajo v družini, v kateri se zelo hitro, takorekoč pred našimi očmi, prestrukturirajo odnosi, ki so posebne opazni v spremembi odnosov starejše generacije in obratne.

V nedavno minulih časih, so imeli v okviru patriarhalnih družinskih odnosov, stari starši osrednje, častne in avtoritativno mesto v družini. Stari oče in stara mati sta bila patriarh, matriarh v družini otrok, vnukov in pravnukov. Medsebojni družinski odnosi so bili jasni, vsakomur razumljivi. Stara generacija je bila nosilec tradicije, kulture, znanja, modrosti. Socialne spremembe so bile počasnejše in kulturne razlike med generacijami, ter posamezniki mnogo manjše. Velika družina je stremela za tem, da bi zadoščala sama sebi. Bila je resnično osnovna celica družbe, česar danes ne moremo več trditi, saj so njene ekonomske funkcije skorajda nepomembne. Kulturna nehomogenost med generacijami se veča, še večje pa so razlike v izobrazbi.

Včasih - ne dolgo tega - so otroci vedno spraševali starše za nasvet, danes ni več tako. Hčerka ne vprašuje več svoje matere, temveč raje poišče napotilo v knjigi, v posvetovalnici za žene in otroke, ali pri svojem zdravniku. Sin se kaj kmalu sprijazni z dejstvom, da mu oče ne bo mogel kaj prida svetovati v tem stehnziranem svetu. Celo na kmetih, v zadnjem zatočišču tradicije, sta traktor in motorna kosilnica izrinila dedovo avtoriteto, znanje in izkušnje.

Stara generacija izgublja najpomembnejšo prvino - avtoriteto, ker ne more dohajati hitrega razvoja znanosti na vseh področjih. (Znanost se dandanašnji, manj kot v desetih letih, podvoji.) Oče težko svetuje sinu inženirju in hčerki zdravnici, pa čeprav je sam izobraženec. Trigeneracijska družina pa je vedno slonela na subordinaciji mlajše generacije in avtoriteti starejše. Danes se vse ta krha. Otroci se trudijo, kako bi se čimprej osamosvojili in si ustvarili lastno družino. Stari starši pa se vedno pogosteje odločajo živeti ločeno od družin svojih otrok. Velik diapozon v kulturi in izobrazbi med generacijama in celo med posamezniki iste generacije, pogojuje rast individualizma. Izguba ugleda, avtoritete in naposled še občutek nekoristnosti, ki se poraja pri starih ljudeh, pa jih še bolj vzpodbuja k odločitvi, da živijo sami. Starši danes vse manj gradijo varno in preskrbljeno starost na kapitalu svojih otrok. Minili so časi, ko so bili otroci jamstvo za varno starost. Zato pri spočetju in rojstvu otrok, roditeljev ne vodijo več egoistični nagibi lastne preskrbljenosti, temveč vse bolj občutek odgovornosti. Ob planiranju družine spremlja starše vse bolj skrb, kako vzgojiti in izobraziti svoje otroke, kako jih usposobiti za samostojno življenje in jih osamosvojiti. Zahteve po izobrazbi in stroški njenega so vedno večji. Neprimerno večji, kot so bili v bivših ruralnih skupnostih. Zato so iz družin z velikim številom otrok nastale družine z enim do tremi otroki. Prav to pa poraja posledice, da je breme za preživljanje staršev, ali v širšem smislu starejših, ne več produktivnih ljudi, porazdeljeno na pleča vedno manjšega števila produktivnega prebivalstva.

Iz toliko odnosov, pa izhaja stremljenje starejšega prebivalstva, da si ohranja ekonomsko neodvisnost od svojih otrok. Zato smo često priča mnogih protestov upokojenec pri nas in

v svetu, soper zaostajanje pokojnin za živlenskimi stroški. Ti protesti ponekod preraščaje celo v velike, vsesplošne stavke.

Mislím, da smo dolžni pogledati resnici v oči in se spriznati z dejstvom, da je med generacijama manj skupnega, kot je bilo včasih. In ča k temu dodame še naraščanje števila populacije starejšega obdobja, zaradi relativnega in absolutnega staranja prebivalstva, zaradi naših stanovanjskih razmer in stanovanjske politike, ki je naklonjena le nuklearni, dvo-generacijski družini, potem se ne čudimo, da narašča število starih ljudi, ki so sami. Res je tudi, da mnogi zavestne želijo biti sami.

Te potrjujejo tudi raziskave.

Baumert je v ZRN ugotovil, da večina starih ljudi odklanja skupno življenje s svojimi vnuki. "Za" jih je bilo 29 %, proti 50 %, brez odgovora 21 %. Bayer pa je v ZDA na vzorec 5000 oseb starih nad 65 let, iz mest in podeželja, našel naslednje odgovore:

- stanovati z družine 17 %
- sami, vendar v bližini svojih 50 %
- sami, daleč od svojih 30 %
- brez odgovora 3 %

Do podobnih ugotovitev sem prišel tudi sam. Moj vzorec sicer ni bil tako izbran, niti izračunan, da bi se lahko skliceval na reprezentančnost. Zajema pa vso Slovenijo in nad 300 primerov starih ljudi, ki ne živijo skupaj z družino. Navajam ga zaradi zanimivosti.

Od vseh anketirancev, bi jih rade kar 78 % živele v okviru svojih družin, 18 % v bližini svojcev in le 4 % ne želi imeti tesnejših stikov z družinami svojih otrok.

Toda podrobnejša razčlemba odgovorov nas približa prej navedenim ugotovitvam. Kajti na vprašanje o vzrokih ločenega življenja, sem dobil odgovore, ki sem jih združil:

- 38 % je navajalo nesporazume med generacijami, kot npr.: "Rad imam mir, ker mladi delajo po svoje in me ne poslušajo. Z mladimi se nisem razumel."
- 26 % je navedlo občutek zapostavljenosti in nekoristnosti v odgovorih: "Nisem mogel več pomagati pri delu, opešal sem. Nočem jim biti v breme. Niso mi mogli (nekaj odgovorov je "niso hoteli") nuditi potrebne nege."
- 24 % - "Otroci so se vselili v svoje stanovanje ali v mesto."
- 12 % - "Zaradi stanovanjske stiske."

Tako sem v mejah svojih skromnih moči nakazal problem, ki je akuten. Je stvarnost, s katere moramo računati v svoji vsak-

danji praksi vsi, ki se pri vsakdanjem delu srečujemo s vprašanjem družin in družinskih odnosov, od zakonodajalcev in oblikovalcev politike družbenih služb, do zdravstvenih in socialnih institucij, ter končno vseh, ki v teh institucijah delajo.

Še vedno je prav, da podpiramo težnje naj bi stari ljudje preživljali svojo starost v družinah svojih otrok, vnukov in pravnukov. Napačno pa bi bilo, če ne bi upoštevali njihovih želja, ali jih celo zavirali. To bi utegnilo povzročiti samo nezaželjene posledice, procesa pa ne bi zaustavili. Saj ločeno življenje še ne pomeni, da se trgajo in propadajo tudi emocionalni stiki med otroki in starimi starši. Le spreminjajo se. Saj ti odnosi niso detsmanirani. Spreminjali so se tudi poprej, v različnih družbah in časih, kot dosežek določene stopnje kulture in civilizacije. Sedanja doba je bolj naklonjena ločenemu življenju, zato se trudimo, da ločeno življenje starih staršev ne bi zanje pomenilo osameljenosti, zapuščenosti, brez čustvene topline njihovih najbližjih, v kolikor ne morejo, ali nočejo prebivati skupaj. Otroci imajo velike možnosti, da ohranjajo in gojijo emocionalne vezi, tudi v novih pogojih. To so medsebojni obiski, razna vsakdanja pomoč pri hišnih opravilih, skupni izleti, skupni letni dopust in podobno. Taki odnosi bodo vse manj rutina in vse bolj spontana potreba, ki bo v sprožčenem vzdušju krepila medsebojne emocionalne vezi. Manj verjetno je, da bi stari starši zanemarjali stike s otroki in vnuki, tudi če živijo ločeno od njih. Mati bo vselej in ob vsakem času, brez odlašanja priskočila hčerki na pomoč v primeru bolezni, rojstvu otroka in podobno. Oče pa bo vedno pripravljen pomagati svojim otrokom in vnukom v trenutkih finančne stiske in se ne bo pomišljal tudi globlje seči v žep.

Verjetnejša je, žal, možnost, da bo hčerka našla opravičilo pred svojo vestjo in pred drugimi, da se izogne za dalj časa pomagati bolni materi in da bo sin premišljeval, če bi priisknil nekaj tisočakov na mesec, za potrebe finančno slabše situiranega očeta. Taki smo pač!

Aktivnost vseh družbenih dejavnikov v skrbi za ostarele, bi prav tako morala upoštevat transformacija družinskih odnosov in dajati manj poudarka, da so otroci dolžni materialno podpirati starše. Vselej bi morala stremeti za tem, da bi pokojnine ne bile izpod življenskega minimuma. Morale bi zadostovati, ne samo za najosnovnejše življenske potrebe, pač pa tudi za kritje stroškov duševnih dobrin in rekreacije, ki je starim ljudem neobhodno potrebna.

V politiki stanovanjske izgradnje, pa naj bi skrbeli za "vrinjena" stanovanja (garsonjere) za starostnike, v neposredni bližini družin svojih otrok. Končno bi morali vse bolj skrbeti za posebne domove za tiste starostnike, ki potrebujejo stalno in kontinuirano nego zaradi bolezni, ali starostne oslabelosti. Ti domovi naj bi bili bolj sodobni, udobnejši, kot so današnji, z dobro urejeno zdravstveno in negovalsko službo. V tem pogledu so v vseh razvitejših deželah Evrope daleč pred nami. Slovenci pa imamo še vedno 15 domov za starostnike (od skup-

nega števila 31), ki se v starih fevdalnih gradovih, od katerih imajo nekateri nad 500-letno zgodovino. V teh gradovih so starostniki "konzervatorji" raznih umetnin in resnično lepih fresk, kaminov in štukator v prostorih, ki so glede osebnega udobja in funkcionalnosti naravnost nemogoči za ljudi, ki so okusili standard 20. stoletja. Starim ljudem bi morali omogočiti, da ostanejo v okolju, ki so ga vajeni. Sredi življenja. Toda 16 zavodov, domov za upokojeince, je lociranih nad 2 km od naselja, najbližje trgovine, pošte itd. Že danes nam primanjkuje skoraj 3.800 dodatnih postelj za kritje potreb v SR Sloveniji.

Nad tem se moramo v resnici zamisliti.

Lucija IVIČ

PRIPRAVA OBSOJENK NA ODPUST IZ KAZENSKEGA POBOLJŠEVALNEGA ZAVODA

Priprava obsojenk na odpust je poleg prevzgoje najvažnejša naloga strokovnih delavcev KPZ. Obsojenke si običajno zelo želijo dneva, ko bodo odpuščene. Vendar le-te postajajo vedno bolj zaskrbljene, ko se jim v resnici ta dan približuje h kraju. Postavljene so pred dejstvo, da bodo v kratkem morale začeti novo življenje. Same niso povsem prepričane, da bodo zmogle premagati ovire, ki se jim bodo postavile na pot v novih pogojih in okolje v katero se bodo vrnile.

Zakaj so obsojenke pred odpustom zaskrbljene? Za to je več razlogov in večina obsojenk stoji vsaka pred svojim problemom. Nekatero skrbi, kje se bodo nastanile in zaposlile, kako se bodo preživljale in če bodo sposobne preživljati sebe in svojo družino. Druge so zopet zaskrbljene zaradi tega, ker ne vedo, kako jih bodo sprejeli starši, možje, otroci, sorodniki in spleh ožje okolje in kako jih bo ocenjevala družba. Ali jim bodo zaupali? Le malo je takih, ki jih ne mučijo skrbi te vrste. Veliko pa je takih, ki pred odpustom izgubijo pogum, da bi se same prebijale skozi težave. Zato jim je nujno potrebna vsestranska pomoč zavodske socialne službe, občinskega skrbstvenega organa, odbora za pomoč odpuščenim obsojencem in socialnih služb v delovnih organizacijah.

Socialna delavka in drugi strokovni delavci Kazenskega poboljševalnega doma Ig pri Ljubljani zasledujejo glavni cilj - doseči popolno resocializacijo obsojenk. Ta cilj se začne ustvarjati že, ko strokovni delavci sprejemnega oddelka opazujejo, analizirajo in spoznavajo obsojenkino osebnost ter zanj določijo prevzgojni program, v katerem je zelo pomembna tudi prognoza za vrnitev obsojenke v življenje na prostoti.

Eden od najtežjih problemov pred katerim stojita socialni delavec in obsojenec je, ustvariti okolje po prestani kazni, ki ga bo sprejelo in mu tako omogočilo dokončno resocializacijo, saj največkrat neurejeno okolje pripomore k povratku.

Da bi podkrepili nujnost obstoja učinkovite socialne službe v kazenskih poboljševalnih zavodih ter tesnega sodelovanja med socialno službo KPD in socialno službo pri skupščinah občin za popolno resocializacijo obsojenk, bom kot socialna delavka Kazenskega poboljševalnega doma Ig pri Ljubljani opisala primer A.K., obsojenke-povratnice, ki se je doslej vrtela v "začaranem krogu" med zaporom in neurejenim življenjem na prostoti.

A.K. sem spoznala leta 1967, ko je odhajala s prestajanja kazni iz Kazenskega poboljševalnega doma Ig pri Ljubljani. Žal mi je bilo, da sem jo šele takrat videla, saj sem vedela, da ji v tem trenutku ne bom mogla prav nič pomagati. Zagotovo sem slutila, da se bova še srečali v izanski graščini in sklenila sem, da ji bom takrat pomagala iz njene zablode, pa čeprav bo govorila: "Ne trudite se za mene, se ne izplača, nič ne rabim, si bom že sama pomagala! Imate dovolj žensk, ki imajo željo po poštenem življenju, njim pomagajte. Jaz nimam volje, saj se bojim življenja na svobodi. Tam je tako hudo, nikogar nimam, nihče me ne potrebuje in me ne mara, prav tako nimam jaz nikogar rada. Tu na Igu sem med enakimi. Ko ti je hudo greš k referentom, se pogovoriš in zopet je lažje prenašati življenje". S takimi poslovljivimi besedami je odšla. Moja zla slutnja se je uresničila. Ni minilo 4 mesece in stopila je že sedmič pred sodnike, ki so ji vnovič v imenu ljudstva izrekli sodbo in jo nato poslali za deset mesecev v zapor. Zopet sva si pogledali iz oči v oči in se potihoma spraševali: "Kdaj bo konec takšnemu življenju, kako se izvleči iz tega podzemlja?" In vnovič je Anica napisala v življenjepisu odgovor na vprašanje kakšno pomoč potrebuje ob odpustu, ničesar, ker se za mene ne izplača truditi, saj me nihče nima rad. Čutila sem, da je bila žaljna prave družinske sreče in topline, saj te ni nikoli okusila. Tu je bil vir njene delikventnosti, zablode, osamljenosti in zapotekanja v alkohol. Po srcu pa A.K. ni bila slab človek, pokvarjenec, kriminalalec, kot si ljudje na sploh predstavljajo obsojenca. Bila je samo nesrečni človek. Kako veliko bi ji pomagalo, če bi ji našli okolje, ki bi ji lahko dajalo to, kar je pogrešala - ljubezen.

O njenem življenju sem zvedela večina iz njenih ust, saj je bila brezdomec od otroštva, znana le mladinskim domovom in zaporom, ne pa svobodnim ljudem. Občina Brežice, ki je za njo največ materialno skrbela, je dala o njej prav malo podatkov. Njena mati je bila tudi nesrečna in je imela sedem nezakonskih otrok. Svojo nesrečo je vtopljala v alkoholu. Kaj je bil obsojenkin oče ni bilo mogoče ugotoviti. Mati je z Anico živela samo tri mesece. Potem pa jo je odnesla v neko kmečko, revno in številno družino. Nikoli se nista več videli. V novem domu so jo imeli radi in ostala je tu do sedmega leta. To so bila njena najlepša leta, takrat se je lahko igrala s punčkami, zajčki, telički, se smejala

in objemala tete in strice, ki so jo pestovali in jo imeli čisto za svojo. Ženo, ki je bila že takrat zgarana in prežgedaj ostarela so domači otroci klicali mama. Tudi Anica jo je tako klicala in jo večkrat pred spanjem objemala in govorila: "Moja mama, tako te imam rada". Materinsko ljubezen pa so pretrgali ljudje s "socialnega" x ko so prišli in rekli, da mora Anica z njimi. Nič ne ve, zakaj je bilo tako ukazano. Morala je oditi v internat, posloviti se je morala od sonca in zelenih travnikov, dobrih stričkov, tet in mame. V šoli je bila dobra učenka, vedno pa je bila razredni razgrajač. Bila je uporna, zadirčna, pretepaška, skratka strah in pretep razreda, učiteljev in vzgojiteljev. Kdo bi lahko imel rad takega otroka, pa čeprav je bila po videzu krhko, ljubko plavalaso dekle. Večkrat je bila ožmerjana od vzgojiteljev in celo od občinske načelnice, ki jo je nekoč poklicala k sebi, jo okregala in jo končno spodila z besedami: "Marš šlehtnoba!" Tega se Ani dobro spominja. Grobosti se ne da pozabiti. Tolažbe ni smela iskati pri dobri mami, saj ji tega niso dovoljevali. Nič ne ve, zakaj je bilo tako dobro. Vele to, da je po njej hrepenela, hrepenela po njenih toplih besedah, roki, ki jo je skoraj vsak večer zazibala v sladko spanje.

Po mali maturi so odgovorni ljudje odločili, da bo šla v srednjo tekstilno šolo, saj je bila videti bistra za nadaljnje šolanje. Odločili so in ji krojili življenje drugi ljudje, ne da bi jo vprašali. Ona pa si je tako želela delati s stroji in elektriko. O vsem tem so odločili ljudje, ki so se z njo poklicno ukvarjali. Morda so jo imeli nekateri tudi radi, pa ji to niso znali pokazati, toda zagtovo ve, da jih ona ni marala. Prav nič ji ni bilo hudo, ko je odhajala iz onega v drug internat. V zadnjem internatu, kjer je obiskovala srednjo šolo je bila tudi slabega vedenja. Poleg tega pa se je zaljubila in doživljala tu "petošolsko" ljubezen. Bilo je zelo lepo, pa kaj ko je bilo vse odkrito in je sledila kazen. Vsega ji je bilo dovolj. Pobegnila je s skupino fantov in deklet. Šli so brezglavo proti meji, toda za konec njihove avanture so poskrbeli graničarji, ki so jih prijeli in jih izročili sodnikom. Anica se je prvič srečala s sodniki, ki so ji bili dolžni izreči kazen in jo nato poslati v zapor. Kazen ni bila dolga, vse je minilo in prišel je dan odhoda. Nihče jo ni vprašal: "Kam greste, kako boste živeli?" Morala je oditi. Otikala se je po raznih krajih in si nazadnje poizkala zavetje v gozdu v nekakšni votlini. Tako je živela osem mesecev in preko zime, bila je vsa prezebla, sestradana in umazana. Hranit se je hodila v neko gostilno, vendar ne med ljudi, ampak kar pri psu je jedla. Ljudi se je bala in občutila je velik strah pred njimi. Živela je kot žival in se izolirala od ljudi. Sram jo je bilo prositi pomoč, ker je vseskozi živela na račun družbe, lahko bi tudi dokončala šolo, ona pa je zaradi malenkosti pobegnila iz internata. Otem je naletela na nekega delavca, kateremu se je zasmilila in ji je dovolil, da se je šla v barako pogret in najest. Ko so delavci odšli na

x izraz, ki ga uporablja prebivalstvo za organe socialnega varstva

delo, jih je okradla. S tem se je začela njena pot navzdol, ki jo je vodila v klateštvo in tatvine. Navadila se je stati pred sodniki, živeti v zaporu, saj je tu našla prijateljice, ki so jo imele rade, katerim je lahko zaupala svojo notranjost. Posebno dobra z njo je bila Vida P., katero je spoznala 1965 v KPD Ig. Iz dneva v dan jo je imela rajši, pri njej je doživljala ljubezen, po kateri je vedno hrepenela. Za njo je bila sposobna se sporeči z obsojenkami, pa tudi delavcem zavoda ni bila tiho, če je šlo za Vido. Tudi stopla se je za njo, čeprav je bila zato strogo kaznovana in ji marsikdaj ni ušla samica. Toda njena kazen je potekla, morala je zapustiti zavod in Vido. Znašla se je na svobodi in imela sprva trden sklep, da bo živela počteno. Zato je odšla po pomoč na pristojno občino, tako kot ji je bilo svetovano ob odpustu. Tu so za njo poskrbeli, ji našli delo v gostilni, nato v domu onemoglih v kuhinji. Ljudje so bili do nje obzirni, želeli so ji pomagati, to je čutila. Kljub vsemu temu je bila nesrečna. Bila je tako sama. Pobegnila je. Zaradi klateštva so je miličniki pripravili. Socialni delavci niso izgubili voljo, zato so ji vnovič hoteli pomagati, ko so jih obvestili, da se nahaja na postaji milice. Upali so, da bo zaživela, če jo bo sprejela kaka družina in na koncu vseh težav so jo našli. Bila je to znana poštena kmečka družina. Z Anico so lepo ravnali, toda iz dneva v dan je imela večjo željo po Vidi. Čutila je v sebi silo, da jo mora videti, brez nje ne more živeti. K njej pa lahko pride samo, če stori kaznivo dejanje, saj ima Vida pred seboj kar dolgo kazen. Vajena je bila krasti in ji ni bilo to težko narediti. Sodniki pa so bili do nje milostni in jo obsodili le na nekaj mesecev zopora in je zopet morala oditi na svobodo brez Vide. Sedaj je najvažnejše, da je dosegla vrnitev v zapor, kjer bo našla mir in Vido. Nič hudega ne bo, če bo par mesecev pred Vido na svobodi, saj jo bo čakala in se ta čas nekako preživela. Zna delati, če le hoče. Sama sebi je to dokazala. Našla si je službo pri ugledni ljubljanski družini. Radi so jo imeli in prav prijetno je bilo pri njih. Življenje pa bi bilo še lepše, če bi bila pri njej Vida. Dočakala je njeno vrnitev. Obedve sta bili svobodni. Nihče jima sedaj ne sme kratiti ljubezen. Uživali sta svobodo, žal le nekaj dni. Za toliko sta imeli denarja, potem pa sta si morali najti službo ali pa kaj ukrasti. Lažje je bilo hoditi skupaj po bregovih Save in mimo grede ukrasti kopalcem kak dinar, ki jima je podaljševal prostost. Pri tatvinah se je posebno izkazala Vida in sodišče ji je zato dalo veliko večjo kazen kot Anici. Njej so dali le deset mesecev zopora. Mar bo to zadnja kazen, se spračuje po-tihoma. V razgovorih se ji kdaj pa kdaj zareče: "Zelega bi živeti kot drugi ljudje, pa ne vem, kako to storiti. Toliko so mi pomagali, da ne smem več ničesar prositi!" Pomagali vam bomo Ani, le voljo imejte po urejenem življenju, smo jo bedrili med zadnjim prestajanjem kazni v KPD Ig. Opazili smo, da jo veseli delo pri kovinski embalaži in hitro se je priučila delati pri stikalnicah. Pri delu je presegala normo, prilično dobro je zaslužila in tudi denar je hranila, češ, da ne bo treba na prostosti prositi občino, saj si tega sedaj prav gotovo ne bo smela več dovoliti. Ani je imela voljo za novo življenje. Poiskati je bilo treba samo delovno organizacijo, ki bi jo hotela sprejeti na delo. Glede nastanitve ni bilo tako pereče, saj je bila zadovoljna kar z ljubljansko "Cukrarno", kjer je Sprejemni center na Poljanskem nasipu.

Obljubila pa je, da si bo sama našla primernejše bivališče. Spraševali smo pri raznih podjetjih, pa je bil povsod slab odgovor. Spomnila sem se, da v poletnih mesecih sprejema tovarna Saturnus v Mostah sezonske delavce. Upala sem, da bom tu naletela na razumevanje. Socialni delavki te velike ljubljanske tovarne sem odkrito povedala, kako in kaj je z Anico, pokazala ji ugotovitve psihologa, socialnega delavca in zdravnika. Nič se ni ustrašila, ko je pisalo, da je Anica močno čustveno prikrajšana, zavrta na področju socialnega uveljavljanja in sprejetja, z izredno majhno frustracijsko toleranco in da je normalno inteligentna. V kadrovskem sektorju so se pogovorili in odločili, da jo sprejmejo na delo. Vključili so jo v kolektiv, nudili ji enomesečno brezplačno hrano, ker je bila telesno zelo šibka in jo končno nastanili v primerni družini, saj je v "Cukrarni" že našla staro družbo, s katero je nekaj dni že popivala in zato jo ni bilo na delo. Uspelo mi jo je skupaj s socialno delavko Saturnusa odvrniti od te družbe in jo vnovič vključiti v redno delo. Upali smo, da se bo v družini sodelavke umirila, saj je imela pri njih pravi dom in svojo sobo. Toda naše upanje se je kmalu porušilo. Ani je prišla begati z dela in doma, torej od vsega, kar smo ji le s težavo ustvarili. Prišla je iskati prejšnje znance, z njimi popivati in se vračati vsa iznemogla domov. Prekinjala je delo in le s težavo so predelavci opravičevali njene izostanke. Moja bodrilna pisma, razgovori niso več pomagali. Tožila je po osamljenosti, po Vidi, katero je iz dneva v dan pogosteje pogrešala. Morali smo hitro ukrepati. Morali smo ji pomagati, saj je v bistvu tako dobra in nesrečna deklica.

Z zdravnikom sva odšla k njej na dom in odločil je hospitalizacije v bolnico dr. Petra Držaja - nevrološki oddelek v Škofljici. Le s silo sva uspela, da sva jo vso podivjano od strahu pred bolnico spravila v avto in srečno uspela predati razumevajočim zdravstvenim delavcem. Tu so Anici pomagali, da se je pomirila, telesno okrepila, saj je zaradi odklanjanja hrane močno oslabela. Vzbudili so ji voljo po urejenem življenju, jo usposobili, da se sedaj za njega bori in žrtvuje. Pristala je, da se bo zdravila proti alkoholizmu. Vrnila se je na delo. Sedaj se dobro počuti med sodelavkami. Tudi doma je srečna, saj je tako prijetno, ko jo po delu pričaka sodelavka s svojo družino.

Ve, da še lahko zdrkne v prejšnje življenje, ker še ni dokončno pozdravljena. Zato redno hodi v tovarniško ambulanto, kjer pod nadzorstvom jemlje tablete, ki so jih v Škofljici predpisali. Tja pa redno hodi na mesečne kontrole. Rada hodi po nasvete k socialni delavki tovarne Saturnus in z veseljem me povabi domov ali v tovarno. Ne ve, kako bi se mi zahvalila, toda tega ne pričakujem. Največja zahvala mi je bila, ko je rekla: "Saj bom pričela živeti, tako kot vi normalni ljudje, toda ne morem to tako hitro, moram zato imeti čas."

Tudi na Vido je vsaj za sedaj pozabila in ve, da je bila to le zabloda. Danes ima pred seboj življenski cilj: ustvariti si dom in postati mati; Tudi to ji bomo pomagali. Srečni smo, da nismo klonili in prezgodaj zamahnili s roko preko njene

usode; češ, da je negativna in istirjena, s pokvarjenim
smačajem, kot so to marsikateri pred nami že sterilni, ko
se obupali nad njenim poboljšanjem.

Kmalu bo prva obletnica njene vrnitve v novo življenje. Lep
dan bo to za Ane in za nas. Želeli bi, da bi še marsikateri
Ani lahko pomagali in je vrnili v življenje, saj je teh
veliko v ikanski graščini, žal pa le malo kolektivov, ki bi
jih bili pripravljene sprejeti s takim razumevanjem in s
takim socialnim čutom pomagati tistim, ki iz kakršnihkoli
razlogov niso mogli doseči življenjski cilj - delati in
pošteno živeti v SFRJ.

- - -

Opisani primer dokazuje, kako pomembno je sodelovanje social-
ne službe KPD in socialne službe na terenu ter socialno
kadrovske službe v podjetjih, kjer obstoja največ možnosti
za nudenje ustrezne pomoči pri vključitvi obsojenih oseb
v normalno življenje na prostosti. Zato ne bo odveč poglobljeno
poudariti pomembnosti nekaterih že objavljenih stališč:

- "Predpogoj za uspešne prevzgoje in resocializacije obso-
jenih so urejeni odnosi v družini in v ožjem okolju na
prostosti. Zato je dolžnost socialnega delavca, da pomaga
obsojeni osebi te odnose urejevati, čim glede tega nasto-
pije taki problemi, kajti le tako je mogoče pričakovati
uspešno resocializacijo obsojenca;
- Pri pripravah obsojenca na odpust je treba včasih upešte-
vati tudi želje in potrebe spremembe okolja po odpustu ...;
- Za uspešnejše vključevanje s prestajanja obsojenih oseb
v normalno življenje na prostosti je potrebno še nadalje
utrjevati odbore za pomoč odpuščenim. Potrebno bi bilo
razširiti njihove delovne področje na sodelovanje s dru-
žine obsojenca in socialno službo KPD že ob nastopu kazni;
- Stik socialnega delavca s odpuščenim obsojencem je potreben
zato, da ugotovi, kake se je obsojenec prilagodil in koli-
ko se mu koristili prevzgojni ukrepi. Na podlagi takih
ugotovitev bi potem uprava KPD lažje usmerjala prevzga-
janje obsojencev;
- Glavni smoter dela s obsojencem mora biti vedno v tem, da
mu pomagamo pri prevzgoji in urejanju zanje primerne
okolja na prostosti, da s tem preprečujemo možnost za pov-
ratništvo."

Primer A.K. je eden od številnih, ki naj bi se po dosedanjih
predvidevanjih ugodno zaključil. To pa daje povdarek na de-
lovanje socialne službe v KPD pri preprečevanju povratništva
in pri dokončni resocializaciji obsojenih oseb.

* Alojz BIZAJ: Odpust obsojencev iz KPD
(diplomske dele stran 75-76)

KORAK PROČ OD AVTORITATIZMA (OBLASTNOSTI)

V Veliki Britaniji so izdali Zakon o otrokih in mladostnikih (mladih osebah). Ta zakon predvideva obsežne spremembe v sistemu otroškega varstva, policijske in sodne obravnave, ki naj bi vplivala na široko družbeno področje.

Cilj zakona je, da bi, kjer koli je le mogoče, obravnavali in pomagali mladim ljudem, ne pa jih kaznovali. Brez dvoma je ta cilj zelo težaven, saj zahteva spremembe na sodiščih, spremembe v zavodski obravnavi in spremembe v ponašanju večine ljudi, ki imajo opraviti s mladimi ljudmi v stiski. Zato moramo pričakovati, da bo potrebno nekaj let, da se bodo te spremembe uveljavile v praksi.

Zakon mod drugim predvideva, da se sčasoma odpravijo vzgojni zavodi (approved schools). Sodniki naj torej ne bi izrekli ukrepov oddaje v vzgojni zavod, obstoječi zavodi in osebe pa naj bi se prilagodile svoji novi vlogi "občinskega doma" (ali v nekaterih primerih "specialne šole"). To pomeni, da bodo iz ustanov, kamor so do sedaj pošiljali sodniki delinkvente, nastale šole, ki bodo odprte nedelinkventnim otrokom, se pravi vsem otrokom, za katere skrbi lokalna oblast.

Takšno umevanje vzgojnih zavodov bo zahtevalo spremembe desedanjih sodnih predpisov, kar bo izvajanje zakona zavleklo vsaj za eno leto. Do tedaj bodo vzgojni zavodi ostali vzgojni zavodi. Kaj pa potem? Zelo lahko je reči, da bodo postali dostopni lokalnim organom otroškega varstva, vendar se pojavlja vprašanje, ali bodo ti organi želeli pošiljati otroke v svoji oskrbi v vzgojne zavode z disciplinarno reputacijo. Očitno ne! Razvila se bo situacija trga: tisti vzgojni zavodi, ki bodo po oceni organov otroškega varstva dobri, bodo pritegovali več otrok. Ker se bodo dejavniki v otroškem varstvu predvsem zavzemali, da se otrokom pomaga pri njihovem razvoju, bo te verjetno postala predominantna usmeritev vzgojnih zavodov, ki so danes dokaj rigidno strukturirani. Nekateri obstoječi vzgojni zavodi se bodo tako srečali s vprašanjem premajhnega povpraševanja po njihovih uslugah in tako bodo prisiljeni spremeniti svojo usmeritev, če bodo hoteli živeti dalje.

Ob naraščajočem poudarjanju zahteve, da se otroci obdržijo v kontaktu s svojimi prijatelji, delovnimi perspektivami in pričakovanji, se lahko izkaže zahteva po "občinski šoli" kot bistveno naspetna obstoječim možnostim. Zato bo po predvidevanjih potrebno precej časa, da se bodo zgradile primerne stavbe, ki bodo omogočale izpeljavo zakonskih določil.

Seveda pa te predpostavke ne pomenijo, da bodo povsem opuščeni vzgojno poboljševalni domovi (isolated homes). Naraščajoče število močne nasilnih mladoletnikov bo potrebno s existencem na sedanja socialna razmerja še naprej pošiljati v take zavode.

Zakon predvideva tudi dvig starostne stopnje pri kateri bi bil lahko otrok obtožen. Razen za homicid naj bi v Združenem kraljestvu veljalo za mejo kazenske odgovornosti štirinajsto leto. Prestopke pred tem letom naj bi obravnavala socialna služba, ki pa bo po predvidevanjih rabila 1500 novih, usposobljenih socialnih delavcev (delavcev na področju socialnega varstva). Vendar je pričakovati, da bodo vsaj do srede sedemdesetih let sodišča še obravnavala otroke pod 14 let. Zakon predvideva, naj bi pri policijskem zaslišanju mladoletnikov med 14 in 17 letom bil navzoč tudi socialni delavec.

Zakon o otrokih in mladih osebah pomeni po britanskih ocenah razširitev vpliva socialne službe in, čeprav bodo morda njegovi učinki počasni, predstavlja največji korak stran od avtoritarizma v britanski družbi v 20. stoletju.

NEW SOCIETY, 20 february 1969, No 334

"VESTNIK SOCIALNEGA VARSTVA SRS"

- Izdaja Republiški sekretariat za zdravstvo in socialne varstve SRS, Ljubljana
- Dane v tisk julija 1969 v 500 izvodih
- Urejuje uredniški odbor - odgovorni urednik dr. Viljem Lippai. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Župančičeva ul. 6/IV, telefon 23-114.
- Vestnik izhaja v 6 izvodih na leto.
- Naročnina za leto 1969 znaša 30 din.

Prosimo, da naročnino nakažete na tekoči račun
501-3-217.

UNIVERZA V LJUBLJANI
Fakulteta za socialno delo

A sp
VESTNIK socialnega
1969

364 (497.4)

1001198,1

COBISS ◦